DE DIALECTO ATTICA VETUSTIORE QUAESTIONUM EPIGRAPHICARUM PARS PRIOR:...

Paul Cauer

IN LUMINE TUO VIDEBIMUS LUMEN

DE DIALECTO ATTICA VETUSTIORE

QUAESTIONUM EPIGRAPHICARUM

PARS PRIOR.

DISSERTATIO INAUGURALIS

QUAM

AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES

AB AMPLISSIMO

PHILOSOPHORUM ORDINE LIPSIENSI

RITE IMPETRANDOS

SCRIPSIT

PAULUS CAUER

VRATISLAVIENSIS.

LIPSIAE

SUMPTIBUS S. HIRZELII.

MDCCCLXXV.

VITA.

Anno 1854 natus sum Vratislaviae die XVII. mensis Decembris patre Eduardo matre Maria de gente Streicher. mox in gymnasio sanctae Mariae Magdalenae nomine ornato primis elementis imbutus sum. anno 1863 parentes secutus Postampiam transmigravi et gymnasio publico, quod est in hac urbe, discipulus addictus sum. lustro ibi peracto cum pater ad gubernandum gymnasium regium Hammense avocaretur, ipse quoque scholam et praeceptores iterum mutavi. inde anno 1871, quamquam patris maxime et Caroli Heraei, cui institutionis grammaticae insignem gratiam habeo, ductu ad finem soliti spatii scholaris perveneram, tamen in quartam scholam almam Portensem transmigravi, cuius Carolo Petro rectore per unum annum alumnus fui. examine ibi superato Lipsiam me contuli, ut artis philologicae disciplina imbuerer. celeberrimas, quas habuerunt viri illustrissimi Ahrens, Biedermann, Brockhaus, Curtius, Eckstein, Hildebrand, Lange, Philippi, Ritschl, Roscher, Springer, Voigt, Windelband, scholas per tres annos audivi. uno anno peracto in societatem grammaticam Georgii Curtii receptus sum, in qua deinde per haec quatuor spatia semestria permansi. Ritschelianae societati philologae per tria semestria

interfui. tantumdem temporis seminarii regii philologi socius ordinarius fui. ineunte anno 1874 pretium a directoribus seminarii propositum tuli traditis „Quaestionibus de pronominum personalium formis et usu Homerico“, quae postea in septimo volumine „Studiorum ad grammaticam Graecam et Latinam pertinentium“ publici iuris factae sunt. — universitatem Lipsiensem iam relicturus praeceptoribus, quos modo nominavi, omnibus magnas, quas debeo, gratias ago. summa vero quae et in doctrina philologica et ultra eam a Curtio accepi beneficia quominus ipsa quoque hoc loco referam, parvae huius et in publico versantis dissertatiunculae cum modestia quadam coniuncta tenuitas prohibet.

DE DIALECTO ATTICA VETUSTIORE

QUAESTIONUM EPIGRAPHICARUM

PARS PRIOR.

SCRIPSIT

PAULUS CAUER

VRATISLAVIENSIS.

Atticae dialecti indolem et naturam cum propria disputatione pertractandam mihi proponerem, non fui ignarus fore, quibus veteris illius *γλαῦκ' ἐς Ἀθήνας* proverbii invidiam ipse mihi conflare viderer idque in ea re, in quam non *μεταφορικῶς,* ut saepe fit, illud caderet, sed quae ipsa tam esset Attica, ut nisi invitissima Minerva bubonem ei impingere nemo posset. attamen qui rerum grammaticarum periti erunt, facile concedent non prorsus supervacaneam esse accuratiorem de dialecto Attica quaestionem. nam postquam comparativo linguarum studio Graecae quoque grammaticae nova lux allata est, cum multi essent, qui pravam illam et obsoletam Attici sermonis venerationem aspernati in ceteras potius dialectos perscrutandas incumberent, ut quae dicendi et scribendi arte minus excultae a pristino, ut ita dicam, statu communis omnium Graecorum linguae propius abessent, non ita miro casu factum est, ut Attica dialectus, tamquam non eodem iure quo ceterae utens, aliquantum neglegeretur. neque enim negari potest eis, qui in naturam et originem huius dialecti inquirere velint, singularem quandam obstare difficultatem, cum ea non solum frequentissimo apud ipsos Athenienses usu scribendi, sed etiam continuo commercio omnium fere reliquarum civitatum Graecarum tantopere immutata sit, ut artificiosi magis quam naturalis sermonis speciem prae se ferat. huc accedit, quod inscriptionum Atticarum, quibus fere solis fundamentum quaestionis, quam proposui, contineri patet, diu ea fuit conditio, ut partim per multos variosque libros et per annales et ephemerides philo-

logicas dispersae, partim in schedis virorum doctorum latitantes universam, quae omnes comprehenderet, disputationem impedirent. quam ob rem „Curae epigraphicae" a Weckleinio anno 1869 editae nihil aliud praebent nisi spicilegium satis largum singularum observationum, quibus ille criticae magis quam grammaticae arti prodesse voluit. neque enim potuit totam dialectum Atticam ampliore dissertatione epigraphicis subsidiis nixa tractare in ea, quam modo significavi, horum subsidiorum conditione. nuper autem quoniam summa liberalitate academiae literarum regiae Borussicae et egregia Kirchhoffii cura factum est, ut inscriptiones Atticas Euclidis anno vetustiores coniunctas uno volumine commodissimi usus habeamus, operae pretium me facturum esse putavi, si illas diligenter perscrutatus quaesiverim, num quid inde de dialecto Attica vetustiore et de eius origine disci posset. in quo si multas quisquilias, maioris autem momenti vel paucas res vel nullam afferam, ἀκριβείας grammaticae nomine me excusatum iri spero. nam cum generalis natura dialecti Atticae satis nota sit, consentaneum est me eas tantum res commemorare, in quibus superioris aetatis usus ab inferiore differat. totam vero disputationem ita instituendam esse existimavi, ut pauca de literatura praefatus primum, quae de vocalibus et consonantibus, deinde quae de nominum et verborum declinatione memoratu digna essent, enarrarem, postremo autem loco, quid de totius dialecti natura iudicandum esset quaeque ratio inter eam et Ionicam intercedere videretur, exponerem.

CAPUT I.

DE LITERATURA INSCRIPTIONUM ATTICARUM EUCLIDIS ANNO VETUSTIORUM.

I. Cum varias aetates linguae alicuius distinguimus, hoc non eo sensu nos facere consentaneum est, ut uno temporis momento vehementem quandam mutationem factam esse putemus, sed eo, ut leves initio et paulatim increscentes pronuntiandi et loquendi varietates collectas et maioribus spatiis temporis comprehensas, quantum fieri possit, singulorum vel annorum vel lustrorum vel decadum finibus circumscribamus. nec raro fit, ut lentiorem aliquem transitum vetustioris sermonis in recentiorem longiore intervallo parum accurate definire cogamur. id quod in Atticae dialecti vetustioris et recentioris distinctionem cadit. nam si ea computamus, quae a veteribus grammaticis de hac re tradita sunt quaeque ex libris scriptorum Atticorum, qui hodie exstant, colligi possunt, toto fere belli Peloponnesiaci tempore confinia duarum illarum aetatum contineri intellegimus. itaque si Atticos cum poetas tum prosae orationis scriptores spectamus, non facile est priorem et posteriorem aetates in eis accurate distinguere. Thucydides quidem et Antiphon et Andocides quin vetustioribus adnumerandi sint, vix quisquam dubitabit; Plato autem et Xenophon et alii, quamquam ad recentius dicendi genus inclinant, tamen e vetustiore sermone nonnulla ita servant, ut medium aliquod genus veteres quosdam grammaticos secuti statuere possimus. de quo infra plura dicam. inscriptionum enim, de quibus nunc ago, multo simplicior est ratio. in quibus etsi ipsis quoque paulatim mutatio literarum et formarum fit, tamen habemus certum aliquem terminum, quem in dividendis duabus aetatibus Atticae linguae respiciamus. nam postquam bello Peloponnesiaco vetustior forma huius linguae in recentiorem sensim transiit, anno Ol. 94, 2 (= 403 a. Chr. n.),

cum nova literatura in publicum usum reciperetur, illa mutatio tamquam sancta et confirmata est. triginta enim, qui vulgo dicuntur, tyrannis oppressis cum populi imperium Athenis restitutum esset, Euclide archonte *ἀναγραφεῖς τῶν νόμων* delecti sunt, qui veteres leges Draconis et Solonis nominibus ornatas et paene sacras examinarent et denuo in tabulis lapideis inscriberent. in quo eos non propria Atheniensium, sed Ionica literatura uti Archino auctore populus iussit.[1]) haec igitur literatura, quae cum privatorum consuetudine iam ante Euclidis annum recepta esset[2]), inde ab hoc tempore etiam in publicis titulis sola in usu fuit (exceptis scilicet nonnullis vestigiis vetustioris consuetudinis, quae etiam post Euclidem per aliquot annos servata esse mirum non est), quoniam dubitari non potest quin linguae Atheniensium, qualis tum fuit, magis accommodata fuerit quam pristina ipsorum, satis mihi gravis causa esse visa est, cur inscriptiones ante Ol. 94, 2 scriptas tamquam vetustioris dialecti Atticae certissimos fontes hac disputatione comprehenderem.

II. Iam si quaerimus, quarum maxime literarum formae Atticae ita ab Ionicis discrepuerint, ut inde de natura earum aut de singulorum vocabulorum origine aliquid colligi possit, perpaucae sunt, quarum hoc loco mentio facienda sit. nam quod ante Euclidis annum in Atticis inscriptionibus Λ pro Γ, L pro Λ, XΣ et ΦΣ pro Ξ et Y scribuntur, quodque

---

[1]) Suidas s. v. *Σαμίων ὁ δῆμος· τοὺς δὲ Ἀθηναίους ἔπεισε χρῆσθαι τοῖς τῶν Ἰώνων γράμμασιν Ἀρχῖνος ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου.* alii loci, quibus ab antiquis scriptoribus huius rei mentio fit, allati sunt a Franzio, elem. epigr. Gr. p. 148.

[2]) huius rei non inficetum documentum debeo Kirchhoffio, Euripidis versus e Theseo tragoedia servatos (fr. 385), quibus *Θησεύς* nomen inscriptum, ut fuisse videtur, clipeo a pastore quodam literarum non perito describitur. de *η* enim litera haec dicit:

τὸ δεύτερον δὲ πρῶτα μὲν γραμμαὶ δύο,
ταύτας διείργει δ' ἐν μέσοις ἄλλη μία.

hanc H, non E figuram esse apparet.

invalescentis in his literis usus signorum Ionicorum (Γ = γ, Λ = λ, Ξ, Ψ) nonnulla exempla exstant, hoc non ita magni momenti esse potest in quaestionibus grammaticis. neque quod antiqua Ϙ litera paucis locis scripta est, pluris facio.[3]) ac ne ϟ quidem literae transitus in Σ, qui, cum in catalogis sexagesimae tributorum Ol. 84, 1 factus sit, in diiudicanda aetate aliarum inscriptionum magno usui est, ad ipsam rationem grammaticam ullo modo pertinet. solae igitur restant *o*, *u*, *e*, *ei* vocalium et spiritus asperi notae, quae hoc loco accuratius a me tractentur et ita quidem, ut exempla tantum variarum scribendi rationum per temporis ordinem disposita omnia enumerentur. nam quid inde de rebus grammaticis et etymologicis colligi possit, infra explicabitur.

---

[3]) accuratius, quid de his rebus iudicandum esset, exposuit Kirchhoffius, „Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets"[2], p. 68 sqq. neque habeo, quod addam, nisi forte operae pretium est adscribere numeros singulorum locorum, quibus Ξ et Ψ ante Euclidem usurpantur. nam ad harum literarum pronuntiationem etsi non multum tamen aliquid referre videtur, quomodo scriptae sint, si quidem χ et φ cum σ coniunctarum non prorsus idem fuit sonus atque aut posteriorum signorum Ξ et Ψ aut antiquiorum Κϟ et Πϟ. exstant igitur in inscriptionibus, de quibus agitur, Κϟ et Πϟ nusquam, Χϟ(Σ) et Φϟ(Σ) innumerabilibus fere locis, Ξ et Ψ satis raro. et Ξ quidem scripta est in 7 titulis:

440, 5. 6 in monumento sepulcrali publico ante *Ol. 84, 1.*

299, 21 in monumento publico aut *Ol. 84, 1—85, 3* aut *86, 1—2* inscripto.

338, 6 in titulo donarii publici, *Ol. 93, 1.*

87, 4 in titulo publico et 403, 2 in titulo donarii privati, utroque incertae aetatis.

423, 5. 6 in titulo donarii privati antiquitatem affectante, sed complures Ionicas literas exhibente.

441, a, 2. b, 5 forma ⊞ in titulo sepulcrali *Ol. 80, 4* Argiva literatura exarato.

huc accedit 283, 6. 19, titulus, qui rationes continet curatorum Deli insulae ad *Ol. 86, 3. 4* pertinentes, sed post *Ol. 94, 2* inscriptas.

Ψ scripta est 13, 4. 7 in titulo publico ante *Ol. 84, 1* et 283, 22, de quo modo dixi. ceterum nulla harum inscriptionum vetustiorem scripturam Χϟ et Φϟ praeter Ξ et Ψ praebet.

III. Et primum quidem E literae apud Atticos is usus fuit, ut significaret aut ε aut η aut ει adulterinam (de qua infra plura dicam); H signum fuit spiritus asperi. iam cum Ionica literatura sensim irreperet, EI pro ει adulterina, H pro η poni, spiritus autem nota prorsus omitti coeptae sunt. cuius mutationis haec collegi exempla:

1. EI pro ει adulterina ante Euclidem positae:

εἰς productione suppletoria ex *ἐνς ortum semper ἐς scribitur praeter 40, 20 (sed ἐς 21. 25. 52), *Ol. 89, 1,* et 113, 3 in titulo incertae aetatis post *Ol. 84.* nam quod etiam 324 a, 5. 6. 37. c, 2. 5. 27. 29. 34. 39 εἰς scriptum est, nullius est momenti in hoc titulo prorsus mirae et fluctuantis orthographiae.

εἰστήλῃ pro ἐν στήλῃ 52 a, 3.

εἶναι per ει scriptum est 1 B, 4. 25. 35 in titulo vetustissimo et „*Ol. 81* longe superante". praeterea: 36, 13 (sed ἐξῆναι 16) *Ol. 88, 1.* 40, 49 (sed ἦναι 9. 19. 20) *Ol. 89, 1.* 59, 15. 30 *Ol. 92, 3.*

εἰμί per ει scriptum 475, 1 et 484 in titulis sepulcralibus privatis satis priscae vetustatis. accedit EIMI in Attica inscriptione pilae Sigeae (C. i. Gr. 8) exstans, quam num recte Kirchhoffius (Alphab. 18 sqq.) vetustae et genuinae originis esse iudicaverit, nunc in dubio mihi relinquendum est. nolo tamen silentio praeterire mirum esse, quod inscriptio Ionica, quae superiore loco in illa pila exarata est, EMI scripturam praebet.

εἰσί per ει scriptum 51, 12 inter *Ol. 89, 4* et *91, 4.*

ὀφείλω productione suppletoria ex *ὀφελjω per mediam formam ὀφέλλω ortum esse ex usu ipsarum inscriptionum Atticarum Brugmanus demonstravit („de Graecae linguae productione suppletoria"), Stud. IV p. 120 sq. tamen pauca sunt exempla EI in hoc vocabulo ante Euclidem positae: ὀφείλοντες 40, 11, ὀφειλημάτων 14, *Ol. 89, 1.* ὀφειλομένων 58, 9 *Ol. 92, 3.*

χειρ stirpem ex χερρ factam esse praeter alios idem ostendit Brugmanus l. l. 118. sed scripta sunt χειροτονῆσαι

40, 5. ἐχειροτόνησεν 29, *Ol. 89, 1.* χειρ[οτονηθῇ] 85, 5 in titulo incertae aetatis.

Πειραιεύς quin ex *Περραιεύς factum sit dubitari non potest, ut πείρατα ex (Lesbiaco) πέρρατα; cf. Brugman p. 118. nec multa sunt in hoc vocabulo exempla EI scripturae, si quidem ea praeter 183 e, 3 *Ol. 91, 2* in solis exstat tabulis 324 (c, 55. 56. 60. 65. 68. d, 8. 9), quarum orthographiam parum ὀρθῶς se habere iam dixi.

ἐπεστάτει contractam ex εε diphthongum ει per EI scriptam habet 68, 3 in decreto populi post *Ol. 84, 1* inscripto.

εἶχε 324 c, 18 per EI scriptum exstat, quod in absurdo, qui est in hac tabula, literarum usu mirari non possumus. (alia ratio valet in εἶπε, de quo infra suo loco agetur.) —

ita quoniam rectus sensus distinguendi ει genuinam et adulterinam diphthongos turbatus erat, fieri etiam potuit, ut retroverso vitio ab imperitis lapicidis ει genuina per E scriberetur. cuius rei unum reperi exemplum ὀλείζων singulari natura huius formae satis excusatum, de qua infra pluribus verbis dicam. ἐπετέου autem et Νεάνδρεα scripturarum alia est ratio, cum in his vocibus ι vocalis non in scriptura sed in pronuntiatione evanuerit. de qua re ipsa quoque infra dicetur.

2. H pro η ante Euclidem positae exempla ita enumeravi, ut in eis inscriptionibus, in quibus vetustioris usus H literae nullum vestigium exstaret, hoc adnotarem.

ante *Ol. 84, 1:* [ἄ]ρρητοι 23 a, 2. ἀνέθηκεν 398, 2. 422, 3. Ἀριστοκράτης 422, 1. νικήσας 4. in hac brevi inscriptione donarii privati nullum est vestigium usus vetustioris.

335, 2 ἐποίησεν *Ol. 85, 4—86, 4.* — 424, 1 et 427 Ἀρχέδημος paulo ante *Ol. 87.* — 40, 21 μήτε. 41 ψήφ[ισμα]. 52 [χ]ρηματίσαι, *Ol. 89, 1.* — 338, 1 Ἐρεχθηΐδος. 2 Εὐκτήμονος. 3 Ἀγρυλ(ε)ῆς, Ἀγρυλῆς. 5 Κηφισιῆς. 6 Κηδοί. 7 Θυμοτέλης, Κηφίσης. 9 Περγασῆς. 11 Εὐωνυμῆς. 12 -νης. *Ol. 93, 1.* vetustioris usus nullum exemplum. — 258, 6

Ἀβυδηνοί. 13 *Χερρονήσῳ.* 20 *Ἀλωπ[εκ]οννήσιοι.* *Ol. 93, 1—3.* — 190, 3 *Ἐλαφηβ[ολιῶνος].* 8 *Παναθην[αι-].* 10 *[Ἀλωπε]κῆθεν.* *Ol. 93, 3.* — 191, 1. 7. 8. 9 *Ἀθηναίας.* 5 *στατῆρες.* 6 *ἡμεδαπόν.* *Ol. 93, 3.* vetustioris usus nullum exemplum.

325, 13 *ὀγδόη* in titulo incertae aetatis.

parvi momenti sunt 324a, 38 *δραχμὴν τῆς,* d, 8 *Θευγένης* in titulo *Ol. 93, 1* exarato et alioquin vetustum usum H literae affectante, nullius momenti constans usus huius literae pro *η* in donario Archedemi (423) ludicrae literaturae et inferioris aetatis quam 424 et 427, et in tabula curatorum Deli insulae (283) post *Ol. 94, 2* exarata.

3. Notae spiritus asperi (H[4])) ante Euclidem omissae permulta sunt exempla, quorum catalogum infra posui.

articuli formae scriptae sunt *ὁ* 13, 5. 9. 45, 16. 56a, 7. 57a, 33. 423, 1. 2. 426, 2. — *ἡ* 40, 41. 53. 32A, 9. 88, 5. 156, 7. [324c, 21.] — *οἱ* 37y, 10. 40, 56. 61, 8. 9. 68, 4. 6. 12. 173, 1. — *αἱ* 283, 8 exstans huc non pertinet, quia hic titulus post *Ol. 94, 2* inscriptus est.

stirpis pronominis relativi sine H scriptae haec sunt exempla: *ὅν* 156, 7. — *ὅ* vel *οὗ* 188, 40. — *ἧς* 125, 5. 128, 5. 130, 4. 131, 4. 132, 4. 133, 5, semper in eisdem verbis *ἐξ ἧς ἀποραίνονται* et semper antecedente *οἷς* in versu superiore. — *ἧ* 188, 1. 194, 2. [324c, 21.] — *ἅ* 32A, 5. 6. — *ὧν* 15, 4. 38c, 11. 59, 8. 30. 264, 8. — *οἷς* 542, 3. —

---

[4]) imminutam huius notae figuram ⊦, quam Franzius, elem. epigr. Gr. p. 43, a Graecis exceptis Atheniensibus usurpatam esse dicit, paucis locis reperi: 20, 10 *ὅπως* ante *Ol. 84, 1*, deinde 51, 5 *ἑκ[άστοτε]*, 128, 1 *ἱερῶν*, 162, 7 et 170, 7 *ἥλω*, 279, 7 ante fracturam lapidis in *ἕω* vocabulo. haec sex exempla, e quibus unum valde incertum est, dubito num satis multum valere possint ad labefactandum illud, quod ex Franzii libro attuli quodque satis pervulgatum est, iudicium. nam vitia apographorum facillime statui possunt. ⊣ vero inversa figura, quae 114, 3 et 319, 7 exstat, dubitari nequit quin antecedenti utroque loco fracturae lapidis debeatur.

αἷς 32 A, 29. — [*ἅς* 324 c, 31.] — *ὡς* (vel *ὥσπερ* vel *ὥστε*) 40, 12. 58, 10. 59, 6. 68, 9. [283, 18. 23.]

ὅςτις 95, 4. *ὅτι* 56a, 3. 70, 4. *ὅτου* 36, 11. *ὅπως* 68, 5.

ὅσα 60, 9. 67, 5. *ὁπότερα* 85, 4. *ὅταμ περ* 68, 7.

stirpis demonstrativae pauciora sunt exempla: *οἵ* 442, 7.[5]) *οἵδε* 110, 4. *αἵδε* 258, 11. 260 B, 1. — *οὗτοι* 183 e, 6.

reliqua vocabula alphabetico ordine enumeravi: *αἱρεῖσθαι* 38 f, 5. *αἱρε[θῶσι]* g, 21. *αἱρῆται* 79, 11. [*ἅμαξα* 324 b, 5.] *ἁπάσας* 322 a, 64. [*ἅρμα* 324 c, 7.] *ἁρμόσαντα* 282, 10. *ἑβδόμης* vel *ἑβδόμῃ* 188, 21. 22. 26. 189 a, 4. 6. b, 7. 10. 14. 190, 5. 274, 1. 5. 6. [*ἕδρα* 324 a, 5. 6. *εἱστηκότα* 324 c, 19.] *ἕκαστος* 1 A, 42. 32 A, 23. 38 b, 4. 40, 36. 39. 54, 16. 68, 5. 321, 16. 322 a, 48. *ἑκάτερος* 40, 25. *ἑκατόμβην* 188, 7. *Ἑκατομβαιών* 189 b, 25. 26. *ἕνη* 189 a, 12. *ἑνός* 325, 10. 14. *ἑνδεκάτη* 188, 37. 273 h, 10. 11. [*ἕξ* 324 a, 15. b, 5. c, 76. e, 3.] *ἕκτη* 188, 34. 39. 189 a, 16. 22. 201, 4. [*ἑξῆς* 324 c, 60.] *ἑορτή* 5, 5. 422, 6. *ἕτερον* 188, 9. 10, saepius. *ἕω* 321, 21. 322, 93. [324 c, 47.] *ἕως* 40, 55. *ἥκωσι* 38 f, 15. *ἡλιαία* 37 a, 14. *ἥλω* 165, 6. 167, 7. 173, 4. *ἡμεδαπόν* 191, 6. 212, 6. *ἡμέρα* 31 A, 28. 37 a, 10. m, 23. 49, 8. 56 a, 10. 57 b, 2. 179, 11, saepius. *ἡμιδράχμου* 321, 18. *ἥμισυ* 321, 28. *ἱδρύσαντα* 282, 3. [*ἱεράν* 283, 21. 22.] *ἱερέα* 1 A, 40. 41. *ἱσταμένου* 189 a, 17. 19. 20. b, 16. 190, 4. 274, 1, 6. *ὁδοῦ* 473, 1. *ὁμαλῆσαι* 282, 4. *ὁμήρους* 52 a, 10. *ὁμολογῶσιν* 40, 23. *ὅσιον* 32 A, 16. *ὑπαργύρω* 165, 6. 167, 7. 173, 4. *ὑπεδέξατο* 442, 5. *ὑ[περήμερος]* 29, 9. [*ὥρισαν* 283, 10. 11.]

accedunt e nominibus propriis haec: *Ἁλαιεύς* 337, 1. *Ἁλιεῦσιν* 433, 3. *Ἁλικαρνασσ-* 228, 8. [283, 26.] 244, 62. *Ἁρ[μοδίου]* 8, 5. *Ἑλληνοταμίαις* 32 A, 6. 61, 9. 188, 15. 37. 189 a, 5. 9, saepius. *Ἑλλήσποντος* 40, 39. 87, 1. 299, 12.

---

[5]) quod in eodem versu etiam *οἵ* scripturae exemplum exstat, infra facillima ratione explicabitur.

Ἐστίαια 28, 3. 29, 3. 10. 445, 6. *Ἠγέλοχος* 374, 3. *Ἠγέμαχος* 448, 36. *Ἠγησίας* 446, 49. *Ἠρα[κλέους]* 201, 10. *Ἦρας* 197, 11. *Ἠφαιστιῆς* 233, 8c. 235, 18. 236, 9c. 260 B, 3. *Ἰππίου* 197, 6. *Υ̓ισσῆς* 233, 4b.

in hoc catalogo quoniam longum fuit singulis exemplis adnotationes addere de aetate inscriptionum, in quibus exstarent, subiunxi tabulam numeros omnium earum inscriptionum continentem, in quibus exempla omissae H literae exstant, additis, quoad fieri potuit, numeris Olympiadum et, si quae in eisdem tabulis servatae H literae exempla reperi.

1.	diu ante *Ol. 81.*	(A, 29. 34 etc.)	59.	*Ol. 92, 3.*	(11. 13 etc.)
5.	ante *Ol. 84, 1.*	(1. 2 etc.)	60.	*Ol. 92, 3.*	(7.)
8.	post *Ol. 84, 1.*	(6. 9 etc.)	61.	*Ol. 92, 4.*	(14. 19 etc.)
13.	ante *Ol. 84, 1.*	—	67.	?	—
15.	ante *Ol. 84, 1.*	—	68.	?	(14.)
28.	*Ol. 84.*	(6. 12 etc.)	70.	?	(7?)
29.	*Ol. 84.*	(4. 10 etc.)	79.	?	(1. 4 etc.)
31.	*Ol. 84.*	(4. 7 etc.)	85.	?	(11?)
32.	*Ol. 90*	(A, 4. 8 etc.)	87.	?	—
36.	*Ol. 88, 1.*	—	88.	?	(2. 4.)
37.	*Ol. 88, 4.*	(w, 15. a, 9. 11 etc.)	95.	?	—
40.	*Ol. 89, 1.*	(7. 10 etc.)	110.	?	—
45.	*Ol. 89, 4.*	(9. 17 etc.)	125.	*Ol. 90, 4.*[6])	(4.)
49.	ante *Ol. 90, 2.*	(6. 8.)	128.	*Ol. 91, 3.*	(4.)
52.	*Ol. 90.*	(a, 8. b, 7. c, 2.)	130.	*Ol. 89, 1.*	(2. 3.)
54.	*Ol. 91, 1.*	(9. 19.)	131.	*Ol. 89, 2.*	(2. 3.)
56.	*Ol. 92, 1.*	—	132.	*Ol. 89, 3.*	(1. 3.)
57.	*Ol. 92, 2* vel *3.*	(b, 3. 7 etc.)	133.	*Ol. 91, 4.*	(1. 3.)
58.	*Ol. 92, 3.*	—	156.	*Ol. 90, 3.*	(1. 5.)
			165.	*Ol. 91, 4.*	(7. 12.)
			167.	*Ol. 92, 2.*	(4.)

---

6) numeros annorum a me adscriptos ab eis, qui apud Kirchhoffium in traditionibus quaestorum leguntur, differre consentaneum est, quia rerum traditarum catalogi ad singulos annos pertinentes insequentibus semper annis lapidibus inscripti sunt.

173. *Ol. 90, 3.* (1. 4. etc.)
179. *Ol. 86, 4.* (2. 5. etc.)
183. *Ol. 91, 2.* (4. 6. etc.)
188. *Ol. 92, 3.* (1. 2. etc.)
189. *Ol. 93, 2.* —
190. *Ol. 93, 3.* —
191. *Ol. 93, 3?* —
194. —
197. } *Ol. 87.* —
201. —
212. —
226. *Ol. 81, 3.* (1. 4 etc.)
228. *Ol. 82, 1.* (3. 17.)
233. *Ol. 83, 2.* (10.)
235. *Ol. 83, 4.* (6 etc.)
236. *Ol. 84, 1.* —
238. *Ol. 84, 1.* (2 etc.)
244. *Ol. 86, 1.* (61. 64 etc.)
258. *Ol. 93, 1—3.* —
260. *Ol. 89, 4.* (3.)
264. ? (5.)
273. *Ol. 90.* (a, 1. b, 3. 12 etc.)
274. ? —
282. ? (9.)
[283] inter *Ol. 94, 2* —, et *102.*
299. aut *Ol. 84, 1—85, 3* — aut *Ol. 86, 1* vel *2.*
321. ante *Ol. 92, 4.* (2. 4 etc.)
322. *Ol. 92, 4.* (1. 4 etc.)
324. *Ol. 93, 1.* (sexcenta exempla.)
325. ? (2. 9. etc.)
337. ? —
374. ? (2.)
422. ante *Ol. 84, 1.* —
423. post *Ol. 87.* —
426. paulo ante *Ol. 87.* (425, 1.)
433. *Ol. 80, 1.* (45. 48 etc.)
442. *Ol. 87, 1.* (7. 9 etc.)
445. ? —
446. *Ol. 88, 4.* (20. 35 etc.)
448. ? (17. 25 etc.)
473. ante *Ol. 84, 1.* —
542. ? —

en habemus satis magnum numerum et vocabulorum, in quibus nota spiritus asperi iam ante Euclidis aetatem omitti coepta est, et inscriptionum, in quibus hoc vitium admissum est; quamquam paucae sunt, in quibus non unum alterumve exemplum exstet vetustioris rationis scribendi in hac litera servatae. ceterum ne quis iudicio fallatur, ex catalogo, quem supra posui, seiungendae sunt inscriptiones 283 et 324, quippe altera post *Ol. 94, 2* lapidi incisa, altera tot tamque ridiculis in usu spiritus asperi erroribus contaminata, ut etiam omissae H literae exempla, quae in ea exstent, mero vitio lapicidae tribuenda sint. ceteroquin autem de tota hac re aliter iudicandum est. leniorem enim quandam

pronuntiationem spiritus asperi, quae paulatim et in Attica et in ceteris dialectis invaluisset, iustam causam fuisse, cur spiritus nota omitteretur, iam dudum viri docti intellexerunt (cf. Curtium, Grundzüge[3] p. 634 sqq.). cuius sententiae hoc vel firmissimum argumentum est, quod in singulis vocabulis non eadem ratio est H literae omittendae, sed nonnulla sunt, in quibus multo saepius quam in ceteris et iam inde ab antiquissima aetate hoc vitium, si quidem vitium iudicandum est, admissum sit. in quorum numero maxime sunt articulus et pronomina demonstrativa et relativa. increscentem autem Ionicae literaturae usum si quis multum valuisse putat ad removendam ex consuetudine Atheniensium notam spiritus asperi, conferat inter se exempla huius notae omissae et H literae pro η positae. satis enim pauca, quae exstant, exempla η per H scriptae documento sunt hanc novam et ab Ionibus receptam distinctionem η et ει vocalium nullius momenti fuisse in mutanda ratione spiritus asperi aut scribendi aut non scribendi.

Post P literam spiritum asperum in titulis Atticis numquam scriptum esse satis habeo commemorare, quia in hac re Atheniensium usus a volgari usu ceterorum Graecorum (de quo v. Grdz.[3] 413) non abhorret. nec fortasse aliter res se habet in omittenda spiritus nota post apostrophum literis explosivis duris adnexam. sed quoniam tota haec quaestio de commissura vocabulorum in oratione se excipientium latius patet, exempla adscribenda esse putavi, e quibus appareret post elisionem Athenienses H literam non scripsisse. nec sunt multa: *ἀφῆς* 37 b, 9. *ἀφοῦ* 47 c, 3. *ἀφιῶν* 324 a, 34. *ὑφενός* 64 a, 9. *ἐφῶν* 319, 19. *ἐφιεροῖς* 533, 3. *-νθέκαστα* 52 b, 21. *καθημέραν* 324 a, 29. 35. diversae rationis scribendi nullum exemplum reperi. neque hoc difficile est explicatu. praepositionum enim, quibus omnia illa exempla efficiuntur, cum is usus sit, ut cum nominibus insequentibus arctissime coniungantur et tamquam in unum coalescant, tum in inscriptionibus Atticis vetustioribus et praepositiones et aliae voces praepositivae,

in primis articulus, etiam scriptura cum vocabulis insequentibus conectuntur. et assimulationem quidem consonantium, quae in commissura talium vocabulorum saepissime fit, infra tractabo; hoc autem loco, quo de spiritu aspero agitur, etiam illud accedit, quod vocali terminali praepositionis elisa et spiritu per commissuram ad aspirationem consonantis explosivae traiecto tam arctum vinculum factum est inter duo, quae se excipiunt, vocabula, ut spiritus notam post literam aspiratam denuo scribere supervacaneum sit. neque inutile videtur ad illustrandam totam hanc rationem afferre versum quendam, quem iam supra commemoravi 442, 7 ex titulo sepulcrali in honorem civium Atheniensium, qui ad Potidaeam Ol. 87, 1 interfecti erant, tribus carminibus ornato; in quorum altero haec exstant:

ἐχϑρῶν δ' οἵ μὲν ἔχουσι τάφου μέρος, ὅ[ὶ δὲ φυγόντες].

in hoc versu sola elisio *ε* vocalis causa fuit, cur in priore *οἵ* nota spiritus omitteretur, quae non solum in altero eiusdem vocabuli exemplo, sed etiam aliis locis in hoc titulo scripta est. quod si post *δ* literam, quae aspirationem non admittebat, ita factum est, multo magis in literis tenuibus hanc rationem valuisse consentaneum est.

Ex tabulis, quas supra proposui, luculente apparet consuetudinem lapicidarum Atticorum in nota spiritus asperi aut scribenda aut omittenda satis diu multumque fluctuasse. quam ob rem quamquam mirari non possumus, quod etiam falso positae H literae exempla exstant, tamen cautiore iudicio in hac re opus est, quia constat Atticos ita *δασυντικοὺς* fuisse, ut in multis vocabulis spiritum asperum pronuntiarent, in quibus ceterae dialecti lenem haberent. hoc autem minus ad literaturam inscriptionum Atticarum quam ad phoneticam, si licet novo vocabulo uti, totius dialecti rationem pertinere cum facile intellegatur, exempla spiritus asperi pro leni positi ad posteriorem quaestionem, quae erit de consonantibus ab Atheniensibus aut mutatis aut antiquitus servatis, referenda sunt. unus tamen hoc loco comme-

morandus est titulus 324 rationes curatorum operis Erechthei continens, *Ol. 93, 1* exaratus tam miro usu spiritus, ut Harrium quendam Catullianum in eo elaborasse facile aliquis crediturus sit. certe lapicida, quicumque fuit, omnibus fere vocabulis, quae a vocalibus inciperent, tanta sedulitate spiritus asperi notam praefixit, ut nonnulla afflatum hominis effugisse non possimus non mirari. nec desunt in his exempla eius generis, cui spiritus asper optimo iure tribuendus fuerit, ut *εἱστηκότα* c, 19, *ἱερέας* c, 27, quae omnia in catalogo supra posito uncis inclusi; nam quae vitia unius lapicidae errori debentur ex Scylla interdum in Charybdim irruentis, ea nihil valere possunt in describenda mutatione totius literaturae Atticae paulatim facta. eorum vero exemplorum, quae falsae aspirationis vitio inquinata sunt, in tabula satis magna tam ingens est numerus, ut ea adscripturus non fuerim, nisi Keilius in Schedarum epigraphicarum (Numburgi 1855) pp. 6 sqq. fere omnia tamquam testimonia verae pronuntiationis Atticorum paucis illis, quae in aliis inscriptionibus passim reperiuntur, immiscuisset. unde etiam in Curtii Lineamenta etymologices Graecae ([3] 639 sq.) haec turba ita recepta est, ut a ceteris exemplis non distingueretur. quod quin parum recte factum sit, dubitari non potest, si modo re vera usus H literae, qui est in tabula 324, non sermoni omnium Atheniensium, sed vitio unius lapicidae debetur. et haec ipsa causa fuit, cur catalogum omnium exemplorum, quae huc pertinerent, subiungerem. nam qui ea uno conspectu comprehensa viderit, quadratarium antiquitatem sermonis ridicule sectantem his nugis delectatum esse facile sibi persuadebit. sunt igitur haec:

ἁγαλματοποικοῦ c, 22. *ἅγοντα* c, 10. *Ἁγρυλῆσι* c, 11. *-θεν* 28. *Αἱσχίνης* c, 38. *Ἁλωπεκῆσι* c, 15. *Ἁμεινιάδης* c, 37. 40. 76. *ἁναγράφομεν* c, 31. *ἁνάλωμα* c, 24. *ἅνδρα* c, 18. *Ἁξιοπείθης* c, 44. 81. *ἁπό* a, 33. 34. c, 36. *προσἁπέδομεν* c, 17. *αὑτό* c, 23. *-ῷ* b, 2. *ἑγγυητής* c, 19. *ἑκ* a, 22. *ἑν* a, 15. *ἑνεγράψαμεν* c, 32. *ἑνκέαντι* a, 43. *ἑν-*

καυταῖς a, 22. 49. c, 21. *ἐντός* a, 22. 45. c, 14. *ἐπί* a, 44. c, 18. 25. 13. 23. *Ἐπιγένης* d, 5. *Ἐπιείκης* c, 46. *ἐπικρού-οντα* c, 13. *ἐπιστύλιον* a, 44. c, 13. *ἐργαζόμενοι* a, 29. 35. *Ἐρχιεύς* c, 67. 50. *ἐς* c, 31. *εἰς* c, 2. 5. 27. 29. 31. 39. *Ἐ[ύδι]κος* c, 53. *Εὔδοξος* c, 49. *Εὐμηλίδης* c, 71. *ἔχοντα* c, 1. 16. *ἐχόμενον* c, 41. 48. 54. 69. 52. 60. *ἑωνήθη* c, 31. 34. 38. 42. *Ἴασος* c, 20. *Ἴ[καρος]* c, 68. *ἰκριώματα* a, 14. *ἰκριώσασι* a, 21. *οἰκοῦντι* a, 9. 10. 12. 13. 17. 19. 20. 24. 26. 27. 33. 40. 47. 54. 6. 10. 16. b, 4. 7. 6. c, 4. 12. 16. 38. 42. 50. 58. 79. 3. 6. 19. 37. 41. 44. 73. 74. 75. 77. 79. d, 2. 12. e, 5. *Οἰνηΐς* a, 53. *Ὀνήσιμος* c, 85. *ὄντα* b, 5. *ὀπαῖον* a, 10. 19. *ὀπισθοφανῆ* c, 5. *ὀροφή* a, 23. 37. *Ὀτρυνεῖ* c, 11. (38.) *ὀφθαλμός* c, 43. *ὤνημα* c, 30. 33. 30. 45.

in his vocabulis non pauca sunt, in quibus aut ratio etymologica doceat spiritum asperum antiqui alicuius spirantis *σ* aut *ϝ* vestigium esse posse aut exempla ex inscriptionibus petita ostendant spiritum asperum etiam in ceteris dialectis Graecis nonnumquam pronuntiatum esse; nec desunt, in quae utrumque cadat. quae omnia Curtius et Keilius (qui etiam solitae scripturae nonnulla in 324 exstantia exempla collegit) ll. ll. adnotarunt. sed non plus quam duo sunt in tanto numero vocabula, in quibus spiritus asperi nota etiam in aliis titulis Atticis scripta sit, *Ἑρχιεύς* et *ἔχω*, ad quae fortasse accedit *ἑωνήθη*, nisi in hac forma stirps magis quam augmentum aspiratum est. tamen non negaverim etiam in ceteris nonnulla esse vocabula, in quibus spiritum asperum Atticorum quoque volgari sermone pronuntiatum esse veri simile sit. de quibus nihil certi statui poterit, nisi nova documenta epigraphica reperientur. nam hoc videor mihi demonstrasse, si quae exempla H literae pro spiritu aspero positae in sola tabula 324 exstent, ea nihili facienda esse.

A s p i r a t i o n e m i n c o m m i s s u r a v o c a b u l o r u m c o m p o s i t o r u m etiam ab Atheniensibus pronuntiatam esse non solum per se consentaneum est, sed etiam, si qui

viri docti aliter iudicaverant, eorum sententia satis acriter refutata est a Boeckhio C. i. Gr. p. 43 et ab Alberto Giese, „Ueber den äolischen Dialekt“, Berolini 1837, pp. 327 sqq. quorum argumentationem a me repeti non est necesse, praesertim cum etiam veterum grammaticorum varias et interdum artificiosas opiniones Giesius sano iudicio examinaverit. una tamen res, in qua lapsus esse mihi videtur, eo magis hoc loco commemoranda est, quod exemplum quoddam ex ipsis inscriptionibus Atticis petitum sententiae viri doctissimi obstat. putavit enim Giesius (p. 333) cum ex ipsius rei natura tum ex constanti usu titulorum Graecorum eam regulam colligi posse, ut in eis tantum vocabulis compositis spiritus asper a veteribus pronuntiatus sit, in quibus vocalis alicuius elisio ante commissuram aut non facta esset aut facta post literam explosivam aspirationis patientem. quam regulam nuper expressis Giesii verbis suam fecit Kuehnerus, „Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache“[2], I p. 103. at vero primum quid spiritum asperum impediverit, quominus elisione post consonantem explosivam mediam vel liquidam vel aliam quamlibet facta pronuntiaretur, vereor ut quisquam dicere possit, si quidem neque elisio vocalis ei nocuit in *ὕφαλος* neque antecedens consonans aspirationis impatiens in *ἐνὕδια* (Giese p. 335). neque enim, quod ipse supra concessi post elisionem spiritum asperum facilius evanuisse allato illo *δ' οἵ* ex titulo sepulcrali satis priscae aetatis, hoc eo sensu dixi, ut putarem spiritum asperum post apostrophum omnino pronuntiari non potuisse. iam vero exempla Giesii regulae obstantia si nulla reperiremus, causa non esset, cur miraremur, quia omnino numerus exemplorum ad hanc quaestionem pertinentium perparvus est. et *παρἑξόνται* quidem et *ἀνἑλόμενος* et similia in tabulis Heracliensibus exstantia recte Giesius hoc loco nihil valere iudicavit, quia utriusque praepositionis *πάρ* et *ἄν* forma per apocopen facta in illis tabulis etiam ante consonantes semper usurpatur. at in Attica dialecto habemus *πάρἑδροι* C. i. A. 34, 11 in decreto populi

non multo post *Ol. 86, 3* facto. quae forma, quoniam scripturam eius naturae ipsius rei non repugnare vidimus, satis multum valet ad sententiam Giesii et Kuehneri prorsus refellendam, in tantulo praesertim, quem iam dixi, ceterorum exemplorum numero. nam praeter illud *πάρἑδροι* haec tantum reperi: ante *Ol 84, 1* *εὔὁρκον* 23a, 6, *ἀὥριον* 481, 1; deinde *προςἡκέτω* 40, 15. *τριἡμιποδίους* 322a, 12. *ἐςὅδου* 524. [*προςἀπέδομεν* 324c, 17.] *ἄὡρος* 476, 1 scriptum fuisse satis certa ratiocinatione ex eis, quae exstant, literis colligi potest.

tenues consonantes quod bis in vocabulis compositis ante spiritum asperum ipsae non aspiratae sunt, nullius est momenti, quia utrumque exemplum in tabula curatorum Erechthei, 324, exstat: *κατιστᾶσιν* a, 4 et *δωδεκημέρου* a, 36.

IV. Ita quoniam usum literarum, quae *e* vocalem volgo significant, descripsi, iam transeo ad *o* vocalem, de qua multo paucioribus verbis absolvere possum. nam non multa sunt exempla, quae a generali usu abhorrent, qui ante Euclidem in titulis Atticis is fuit, ut O litera et *o* et *ω* vocales et *ου* diphthongum adulterinam, OY autem coniunctae genuinam *ου* diphthongum significarent. afferam igitur primum ea exempla, in quibus haec ratio neglecta est, deinde ea, quae invalescentem Ω literae Ionicae usum ostendunt.

1. OY pro *ου* adulterina positae.

τούς 51, 5. *τοῦ* 146, 6. — *συνάρχουσι* 146, 2. *πρυτανευούσης* 274, 5. [324c, 26.] *βουλή* 51, 14. 61, 3. 7. *ξυνβουλευσοντ* 87, 4. *Εὐβου*[*λ*] 446, 12. — [*ἀναν*]*εοῦσθαι* 43, 5. *Ἡρακλέους* 360, 2 (ante *Ol. 84, 1*). *κληροῦχοι* 146, 10. — *Φρούραρχος* 433, 49. *Φροῦρος* 52 (*Ol. 80, 1*).

pauca sane sunt exempla et ex paucis inscriptionibus collecta, quarum duae tantum prisca vetustate insignes sunt. omnes autem etiam vetustioris scripturae O pro *ου* adulterina complura exempla praebent praeter 87 et 360, utramque satis brevem.

οὐράς, in quo *ου* diphthongum productione suppletoria ortam esse apparet ex *ὄρρος* eiusdem radicis vocabulo, per

OY scriptum est 319, 21. sed quoniam caudae in hac inscriptione locus non est, Kirchhoffius magna cum probabilitate coniecit ΟΥΡΑΣ ex ΘΥΡΑΣ factum esse. nec magis huc referendum est, quod exstat 483, 1 in titulo sepulcrali satis vetusto, Ἀντιδότου per Ꙋ scriptum; nam cum ab usu literarum ligatarum consuetudo antiquioris aetatis prorsus abhorreat (cf. Franz, elem. epigr. Gr. p. 352), dubitari non potest, quin hoc loco V per errorem exarata in O correcta sit.

O pro ου genuina per neglegentiam lapicidarum scriptam reperi in tribus vocabulis: παρα- et ἐπικρούοντα 324 c, 6. 13, quod in hac praesertim inscriptione mirari non possumus; οὖς 322 a, 93, quod quoquo modo explicatur (cf. Grdz.[3] 374), certe in ου diphthongo vestigium digammi servavit; τούτου 128, 9. 10. 11. 12. 13. 18 et 133, 11. 12. 15, *Ol. 91, 3. 4.* accuratioris scripturae TOYTO in utroque lapide unum est exemplum in v. 8. genuinam esse in hoc pronomine ου diphthongum non est cur moneam. κρούοντα autem huc retuli, quia in hoc vocabulo de productione suppletoria certe cogitari non potest, quamquam veriloquium eius adhuc non satis perspectum est. — accedit fortasse ΣΠΟΔΙΑΣ nomen proprium 324 a, 21, quod utrum pro Σπουδίας scriptum sit an, ut Kirchhoffius voluit, aliud quoddam adhuc ignotum nomen Σποδίας significet, dubitari potest.

2. Ω pro ω posita.

Ἀπόλλων(ος) 430 ante *Ol. 87* et 93 a, 10 in decreto satis vetusto, sed posteriore aetate lapidi inciso. Λημνίων 443, 1 non multo post *Ol. 87, 2.* Εὐωνυμῆς 338, 11. νυμφῶν 423, 4. — 338, 423, 430 nulla habent exempla vetustioris scripturae O pro ω, quod in titulis satis parvis non magni momenti est. permulta autem Ω literae exempla in tabula curatorum Deli insulae (283) post *Ol. 94, 2* exarata exstare vix opus est commemorari.

mira quadam scribendi ratione bis in titulis Atticis Ω pro ου posita est, ubi intellegendi sunt genetivi Λευκολοφίδου 358 et θεοῦ 93 a, 8. et huius quidem tabulae

quoniam artificiosa est literatura quaeque lapicidam posterioris aetatis vetustatem interdum imitantem prodat, *θεοῦ*, quod in ea exstat, non magni faciendum est. in alterum autem titulum eumque sepulcralem hominis privati ante *Ol. 84* exaratum singularem illum Ω literae usum ex insulanorum consuetudine permanasse putat Kirchhoffius, qui de hac re egit in „Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets" [2], p. 71.

Haec habui, quae de literatura inscriptionum Atticarum adnotarem. iam si cui nonnulla omissa esse videntur, quae ipsa quoque ad vetustiorem rationem scribendi pertineant, ea, utpote quae maioris momenti esse et ad cognoscendam ipsius linguae naturam aliquantum valere existimarem, posteriori disputationi reservavi.

CAPUT II.

DE VOCALIBUS.

Uniuscuiusque vocalis quae natura quaeque in singulis et stirpibus vocabulorum et terminationibus origo apud Atticos fuerit et quae leges in concursu complurum vocalium aut evitando aut facilioris pronuntiationis causa leniendo aut sine ulla mutatione servando valuerint, si hac disputatione comprehendere vellem, magna esset muneris mei et difficultas et moles. sed quoniam id ago, ut ex solis inscriptionibus vetustioribus qui fructus ad illas quaestiones expediendas percipi possit, exponam, satis pauca sunt, quae de vocalibus me afferre oporteat. nam cum omnia ea omittenda mihi fuerint, in quibus illarum inscriptionum usus aut idem esset atque apud omnes scriptores Atticos aut, num alius esset, propter rationem scripturae vetustioris diiudicari non posset, nihil reliquum factum est praeter discrimina quaedam paucarum vocalium et nonnullas alias res, quae ad mutationem complurum vocalium inter se concurrentium

pertineant. qua re ne quis miretur, si minusculas tantum res et inter se satis dispares uno hoc capite comprehenderim.

I. De η et α longa.

A ratione dialecti Ionicae, quae α longam tantum non semper in η mutavit, Atticos ita recessisse, ut post α, ε, ι vocales et post ρ consonantem liquidam, interdum etiam post ο, ω, υ vocales pristinam ᾱ servarent, notissimum est. nam quod Bergkius, „Griechische Literaturgeschichte" I, p. 73 η Ionicam ab Atticis rursus in ᾱ mutatam esse putat, vereor, ut ille recte iudicaverit. quod si non fecit, mirum esse nullo modo potest in ea, quam sibi finxit vir doctissimus, sententia de cognatione Ionicae et Atticae dialectorum. sed de ea suo loco infra agam. nunc quaerendum est, ecquae sint exempla, e quibus appareat η vocalem etiam extra eos fines, quibus ceteroquin in Atthide circumscripta est, vel evasisse vel, si quis Bergkium mavelit sequi, remansisse. et reperi talia in inscriptionibus vetustioribus pauca. sed omnia sunt eius modi, ut ad ipsam dialectum Atticam nullo modo pertineant.

1. Primum quidem Minervae nominis formam *Ἀθηναίη* in inscriptionibus Atticis exstare et Bergkius l. l. 72 et Weckleinius, Cur. epigr. p. 11 commemorat, qui tria[7]) affert exempla. unum est C. i. A. 395, 2 = Rang. 52 in inscriptione donarii ab Ione poeta Chio positi: [Ἴ]ων ἀνέθηκεν ἄγ[α]λ[μα τ]ῇ Ἀθηναίῃ. haec verba quamquam Attica literatura exarata sunt, tamen non dubito, quin Kirchhoffius recte de eis iudicaverit, qui propter Ἀθηναίῃ formam Ionicam putat scriptorem Ionica dialecto usum esse. hoc autem ut statuamus, ipsius eius, qui imaginem dedicavit, Ionis

[7]) nam quod ipse quarto loco C. i. A. 364 = Rang. 51 formam Ἀθηναίῃ maxime dubiam esse dicit, eam ne dubiam quidem esse sed omnino non exstare in hoc titulo unusquisque intelleget, qui Koehleri apographum apud Kirchhoffium propositum inspexerit.

poetae origo suadet. — alterum exemplum est C. i. A. 528 = C. i. Gr. 526 in termino sacri luci Minervae, in quo scriptum nomen deae Rossius legerat *Ἀθηναίας*, Fourmontius *Ἀθηναίης*. iam vero habemus accuratius apographum Schoellii, e quo apparet extremam huius formae Σ literam evanuisse, paenultimam autem ita mutilatam esse, ut hanc praebeat formam: ⊬; quae quoniam ad A quam ad E literae figuram propius accedit, nostro iure huic titulo Atticam formam *Ἀθηναίας* vindicare possumus. — tertium exemplum est Ephem. 3208, ubi in inscriptione donarii privati scriptum est *Ἀθηναίῃ*; sed cum hic titulus non Atticus sit, sed repertus Ceae in insula, quid ex eo de dialecto Atheniensium disci possit, haud facile puto Weckleinium explicaturum esse. — iam similis generis addere possum quartum exemplum C. i. A. 374, 2, quod minus etiam quam cetera valet, quia est in inscriptione donarii versibus elegiacis composita, in quibus alias quoque Ionica dialecto poeta usus est.

ita quoniam nullum reperimus exemplum *Ἀθηναίῃ* nominis in inscriptionibus vere Atticis scripti, iam consentaneum est Weckleinii iudicium, quod exemplis epigraphicis maxime nititur, nobis probatum non iri. ille enim etsi, qua est in ipsis his quaestionibus Atticis breviloquentia prorsus Laconica, non satis distincte dicit, quid de cognatione Atthidis et Iadis sentiat; tamen, si verba eius, quae sunt de Minervae nomine, collatis aliis locis recte intellego, videtur mihi rem ita sibi finxisse, ut pristina atque Atheniensium et omnium Ionum communis forma *Ἀθηναίῃ* etiam in Attico sermone aliquamdiu remanserit. comparat quidem l. l. 13 hanc formam cum terminatione dativi pluralis quae est *-ησι*, quam apud Atticos „in volgari sermone et in populiscitis tralaticiae orationis tenacibus aliquamdiu remansisse“ supra (p. 7) dixit, eademque ratione „formam *Ἀθηναίῃ* cum aliqua prisci sermonis priscaeque religionis affectatione coniunctam“ fuisse putat. at vero quoniam in illis exemplis singulas certasque causas fuisse vidimus, cur Ionica

forma poneretur, irrepentis interdum etiam in Atticos titulos dialecti Ionicae vestigia potius quam antiqui et panionici, ut ita dicam, sermonis reliquias illas esse iudicabimus. neque obstat huic sententiae, quod etiam apud Aristophanem in nominibus propriis primae, quae dicitur, declinationis post *ι* vocalem *η* pro *ᾱ* paucis locis scripta est, quos ipsos quoque Weckleinius collegit: *Ἀθηναίη* equ. 763. *Σεληναίης* nub. 614. *Τριτογενείης* nub. 989. nam *Ἀθηναίη* et *Τριτογενείης* leguntur in versibus anapaesticis, in quibus etiam aliis formis Ionicis Aristophanem usum esse ipse Weckleinius commemorat. tertio autem loco dubitari potest, utrum cum Dindorfio aliisque editoribus optimorum codicum scriptura *Σεληναίης* in *Σεληναίας* mutanda an poëta etiâm trochaicis versibus parabaseos Ionicam formam immiscuisse putandus sit. certe ille, si *Σεληναίης* scripsit, hoc non ex volgari Atheniensium, sed ex poëtico sermone sumpsit, a cuius gravitate elatius illud genus dicendi, quod est in parabasi, propius abest quam dialogi comici simplicitas. — *Ἀθηναίη* exstat etiam apud Platonem Euthyd. 302, d, ubi aut *η* in *α* corrigenda aut Plato, quo certius communem omnium Ionum deam, de qua Socratem loquentem facit, significaret, etiam formam Ionicam usurpasse putandus est. de pristinae vero Atthidis memorabili quodam vestigio neque hoc loco neque ceteris, de quibus dixi, cogitari potest.

2. Nec magis tale aliquid inest in altero exemplorum genere, cuius Weckleinius mentionem non fecit, quod continetur nominibus propriis gentium et civitatum maxime eis, quae cum in *-ιᾶται* Attice desinant, nonnumquam in catalogis sexagesimae tributorum per *η* scripta sunt. hos enim catalogos qui lapidibus inciderunt, saepe[8]) eam

[8]) „saepe" dico parum accurate non mea quadam neglegentia, sed quia horum catalogorum consuetudo in formis nominum propriorum tantopere fluctuat, ut certam regulam ei elicere vix quisquam possit. *Αὐλεᾶται* quidem et *Αὐλιᾶται* et *Αὐλιῆται*, *Ἁλικαρνασσῆς* et *Ἁλικαρνάσσιοι* pari iure dicuntur; nec desunt alia multa eiusdem generis exempla. de quibus diligentiorem quaestionem instituere quamquam fortasse operae

rationem secuti sunt, ut singularum civitatum nomina, qualia ab ipsis civibus pronuntiarentur, servarent. quo factum est, ut et *σσ* pro *ττ* positarum et *η* Ionicae non pauca exempla in inscriptiones Atticas irreperent. nam quae sub Atheniensium imperio coniunctae erant civitates, aut origine Ionicae erant aut in scribendo saltem Ionica dialecto tamquam sua utebantur[9]), cuius rei exemplum celeberrimum Halicarnassense vix opus est commemorari. harum igitur nomina quod in inscriptionibus Atticis interdum Ionicis formis scripta sunt, inde de Atheniensium dialecto nihil colligi posse per se patet. sed ne quis diligentiam meam in exemplis colligendis desideraret, ea, quae reperi, infra posui:

Αὐλιῆται 230, 9. 237, 2. *Ἰῆται* 37[10])s, 66. 230, 17^b. 235, 14^c. 244, 82. *Κεδριῆται* 226, 17. 228, 12. 237, 4. 261 A, 7. *Ναξιῆται* 229, 12. 237, 23. *Πριηνῆς* 237, 28. horum quinque nominum etiam formae per *α* scriptae exstant, quarum exempla ex indice Kirchhoffii colligi possunt. idem non cadit in ea, quae sequuntur: *Βαργυλιῆται* 240, 78. *Θρανιῆται* 227, 9^b. 229, 20, 8.

Ἰηλυσίων nomen, quod sic in catalogis semper scriptum est, etiam apud scriptores Atticos pervolgatum fuit hac forma, quae quin ex Ionum dialecto in communem usum omnium Graecorum emanaverit, dubitari non potest.

Κυδωνιήτας, quod 403, 3 in titulo donarii hominis privati exstat, recte Kirchhoffius errore lapicidae pro *Κυδωνιάτης* scriptum esse existimat; nam *Κυδωνιάτας*, de quo ille dubitat, minus probabile esse mihi videtur.

---

pretium erit, tamen nunc hoc munus omittendum mihi esse putavi, quippe quo confecto ad ipsam Atthidem cognoscendam paulum vel nihil effici posse videretur.

[9]) nam Kirchhoffius non prorsus recte iudicasse videtur, cum Herm. V, 52 dicat *η* Ionicam nisi in Ionicarum urbium nominibus non admitti. quod in Ialysios certe non cadit; de aliis dubium est.

[10]) hic lapis cum catalogis tributorum prorsus coniungendus est, quia in eo decretum senatus et populi de tributis sociorum *Ol.* 88, 4 factum scriptum est.

3. Restat tertium genus exemplorum, in quibus pristinam η Ionicam ab Atticis servatam esse Bergkius putat. qui cum l. l. 73 dicat α longum ab eis post vocales et ρ literam restitutam esse, addit in adnotatione mirum esse, quod vocalis subsequens eandem mutationem η Ionicae non semper effecerit; cuius rei affert exempla *νηΐ, νῆες, προνήϊον, γήϊνος*, alia. atque si sententiam viri doctissimi recte intellego, miro quodam modo erravit de natura α purae, quam non subsequentibus sed antecedentibus tantum vocalibus effici constat. η igitur in illis pro ᾱ pronuntiata cum prorsus non abhorreat a consuetudine dialecti Atticae, ne locus quidem datus est quaestioni de eius origine instituendae. facta enim haud dubie est ex α longa ea aetate, qua Attici cum ceteris Ionibus et vitae consuetudine et linguae communitate coniuncti erant, nec postea ulla umquam causa fuit, cur ᾱ restitueretur. neque aliter de hac re iudicant Rennerus in „Quaestionibus de dialecto antiquioris Graecorum poesis elegiacae et iambicae", Stud. I, 1, 164 sqq. et Gerthius in „Quaestionibus de Graecae tragoediae dialecto", ib. 2, 216 sq., quamquam alioquin sententiae eorum, quam exposuerunt de ratione η Atticae ex ᾱ ortae, non prorsus possum assentiri. de eis autem, quae inter nos non conveniunt, hoc loco me agere eo minus opus est, quod ex ipsis inscriptionibus Atticis unum tantum idque satis perspicuum exemplum huc pertinet, *προνήϊον*. nam cum in traditionibus quaestorum Minervae modo *ἐν τῷ προνηΐῳ* modo *ἐν τῷ πρόνεῳ* scriptum sit parum constanti usu, consentaneum est non η vocalem, quae est in *προνηΐῳ*, causam fuisse, cur ab hac forma tamquam Ionica lapicidae in recentioribus tabulis recederent, sed duas formas aeque Atticas ex fortuito singulorum lapicidarum arbitrio promiscue usurpatas esse. quod quo facilius intellegeretur, catalogum omnium exemplorum infra posui. in quo quarum inscriptionum numeri uncis inclusi sunt, in eis ipsum vocabulum, de quo agitur, deletum, sed e vicinitate aliarum tabularum a Kirchhoffio suppletum est. rationem autem, quam ille in

hac re secutus sit, si quis examinare vult, ipsas tabulas inspiciat.

προνηΐῳ.	*πρόνεῳ.*
117. [118.] 119. [120.] = *Ol. 86, 4—87, 3.*	—
—	[121.] 122—4. [129.] 130. [131. 132.] = *Ol. 87, 4—89, 3.*
125. [126—7.] 128. = *Ol. 90, 4—91, 3.*	—
—	133. = *Ol. 91, 4.*
[134.] 135. = *Ol. 92, 1. 2.*	—
—	138. [139.] 140. = *Ol. 93, 1—3.*

Iam si omnia, quae hac quaestione de η ab Atticis pro ᾱ posita comprehendimus, exempla oculis perlustramus, etsi maioris momenti nihil ex eis disci posse concedendum est, tamen hoc intellegimus, quod etiam Kirchhoffius Herm. V, 60 vidit, nullum exstare in eis inscriptionibus, in quibus haec dissertatio versatur, exemplum, quo eorum sententia confirmetur, qui in η et ᾱ vocalibus distinguendis Atthidem vetustiorem minus quam recentiorem ab Iade recessisse existimant.

II. De ει et ου diphthongis.

Duplices fuisse in Graeca lingua ει et ου diphthongos cum ex diversa earum in singulis vocabulis origine tum ex inscriptionum maxime Atticarum vetustioris aetatis usu colligi potest, in quibus genuinas et adulterinas diphthongos scriptura distingui solitas esse supra iam commemoravi. nec defuerunt, qui ab hac distinctione profecti arti grammaticae et etymologicae nova interdum eaque satis certa argumenta suppeditarent. omnia autem exempla illarum diphthongorum, quae in titulis Atticis exstarent, cum nemo adhuc propria cura collegerit, non supervacaneum putavi hanc collectionem ita instituere, ut, in quibus certa esset utriusque diphthongi

origo, eas et stirpes et terminationes breviter enumerarem, dubii autem generis exempla qua ratione diiudicanda essent, paulo accuratius exponerem. postremo deinde loco, ecquid de ipsarum diphthongorum diversa natura et pronuntiatione ex usu Atticorum disci possit, quaeque mea sententia de tota hac quaestione sit, paucis explicabo.

1. Et initium quidem exemplorum enarrandorum faciam ab *ει* diphthongo, quae quatuor variis modis orta esse potest.

a. *ει* facta est ex *ε* + *ι*, in quibus rursus utriusque vocalis origo accuratius respicienda est.

primum in radicibus non paucis *ι* brevis vocalis praeposita *ε* aucta est in *ει* multo ante, quam lingua Graeca in varias dialectos discessit. huius *ει*, quam genuinam diphthongum et Ionicae dialecto cum ceteris communem esse patet, haec exstant in inscriptionibus Atticis vetustioribus exempla:

ἀλείφω. *ἐξαλειφόντων* 32 A, 10.

δείκνυμι. *ἐπιδεῖξαι* 38 e, 4. *παραδείγματα* 324 c, 1. 4.

(*δείδω.*) *Ἀδείμαντος* 274, 3. 10. 275, 4. 447, 42. — *Δεινίας* 299, 8. 433, 39. 447, 62. 483, 3.

(*ἔοικα.*) *Ἐπιείκης* 324 c, 46.

κεῖμαι. *κειμένων* 322 a, 46.

λείπω. *λειπομεν-* 29, 24.

πείθω. *πείσομαι* 9, 26. 11 b, 6. *Ἀξιοπείθης* 324 a, 18. c, 81. d, 4. *Διοπείθης* 448, 12. *Πείσανδρος* 448, 8. *Πεισιάναξ* 470, 3.

τεῖχος, 32 A, 31. 37 z, 10. 549, 3. accedunt nomina propria de hoc vocabulo derivata: *Τειχιοῦσσα*, *Διδυμοτειχῖται*, alia.

(*φείδομαι.*) *Φειδαντίδης* 456, 5.

subiunxi hoc loco duo vocabula, de quorum veriloquio parum constat, sed quae ita comparata sunt, ut huc referenda esse videantur:

νεῖκος per EI scriptum 492, 3. dubitari vix potest,

quin ει in hac stirpe orta sit amplificatione radicis, quaecumque fuit.

γεῖσον (322a, 25) cuius sit originis prorsus me nescire confiteor. fortasse ex barbara aliqua lingua in Graecam translatum est. certe ει diphthongus, quia per EI scripta est, videtur genuina esse.

duo sunt exempla, in quibus ε antiquitus in radice fuit eiqûe per epenthesin ex syllaba insequenti ι addita est:

ἀμείνων. ἀμείνους 40, 12. Ἀμεινιάδης 138, 1. 324c, 37. 40. Ἀμεινοκλῆς 76, 2. 446, 34. Ἀμεινοκράτης 447, 48.

Πείκων nomen proprium nisi 396, 1, ubi per EI scriptum est, omnino nusquam exstat. dubitari vix potest, quin participium sit πείκειν verbi, quod epenthesi ι vocalis factum esse Curtius Grdz.[3] 630 ostendit.

sequuntur ea exempla, in quibus ε litera extrema stirpis cum ι litera prima suffixi in ει coaluit:

γείτων 279, 3. Εὐγείτων 433, 7. 448, 4. Φιλογείτων 123, 3. 129, 2. — Μεταγειτνιών 1 B, 16. 189a, 4. 8. 283, 14.

δανείζω. ἐδάνεισαν 283, 12. 13.

πλεῖστος. πλεῖστα 55b, 4. 58, 10. Πλειστίας 37i, 48. 40, 51.

ιο (vel ια) suffixum exstat in multis vocabulis: ἄδεια, πρυτανεῖον et πρυτανεία, λεῖος aliisque, in quibus est etiam δωρειά 8, 20 (in apographo Velseni) et 25a, 5. his duobus locis confirmatur sententia Curtii, qui Grdz.[3] 556 δωρεά ita explicavit, ut ex δωρο stirpe addito suffixo ια et ο vocali in ε correpta factum sit δωρειά, inde δωρεά. nam quod etiam C. i. Gr. 107, 37 δωρειά exstat, non tanti momenti est quanti illa exempla multo vetustioris aetatis, quae attuli. praeterea huc referendus est satis magnus numerus nominum propriorum, quae omnia adscribere longum est. neque enim quicquam ex eis novi discimus, si quidem in Κεῖοι, Ζελειᾶται, Ἡρακλειώτης et quae sunt similia ει genuinam esse per se intellegitur. quod eodem modo cadit in nomina propria in -είδης desinentia ut Ἀριστείδης, Οἰνείδης, Χολλείδης et alia, in quibus pleraque de nominibus in

-κλῆς desinentibus derivata sunt ut Ἀμφικλείδης, Δημοκλείδης, Εὐκλείδης.

ι vocalis suffixo deberi videtur etiam in Δαρεικός (199, 5. 207, 13), quod non ex *Δαρει-ικός contractum, sed correpta ει diphthongo in ε per mediam formam Δαρε-ϊκός factum esse putaverim. nam diphthongorum in ι desinentium correptio ante suffixa a vocalibus incipientia satis usitata est.

restant ea tantum exempla, in quibus ι aut terminationem declinationis aut saltem partem eius efficit. in quo genere sunt ex nominum declinatione dativi sive locativi formae in ει desinentes, ut πόλει, e verborum declinatione tertiae personae sing. praes. act. formae, ut ἔχει. neque alio referenda sunt ea vocabula, quae ipsa quoque ex declinatione nominum oriunda, cum lingua huius originis nullam memoriam retineret, in adverbiorum naturam abierunt: αἰεί, εἰ, ἐπεί, ἐκεῖ (1 B, 30), ἀσυλεί (41, 13).

b. ει facta est ex simplici ι. huius mutationis causa fuit depravata apud Atticos pronuntiatio, quae cum productione ι vocalis, si ea antea brevis fuerat, interdum coniuncta fuit. nam in Neptuni quidem nomine Ahrensius, qui Philol. 23 ampliore disputatione de eo egit, ostendit ει diphthongum, quae Ionicae et Aeolicae dialectorum propria fuerit, omnibus eis locis ex ι factam esse, quibus haec vocalis longa fuisset; quam ob rem Atticos Ποσῖδηῶνα mensem, sed Ποσειδῶνα deum dixisse. huius igitur ει diphthongi praeter ipsum Ποσειδῶνα et, si quae vocabula de hoc nomine derivata sunt, in inscriptionibus Atticis haec sunt exempla:

Ἀριστονείκης, quod nomen proprium 407 scriptum fuisse videtur et quin de νικᾶν verbi stirpe derivatum sit, dubitari vix potest.

Διειτρέφης 402, 2. 447, 53. posterioris aetatis exempla vide apud Weckleinium p. 39.

Εἰτεαῖοι 273 b, 36, cuius scripturae exempla e posteriore aetate affert Franzius, Elem. ep. Gr. p. 150.

[ἀπο]τεῖσαι 389, 18 (cf. Franzium l. l.). Τεισαμενός 133, 2. Τείσανδρος 449, 19 et fortasse 446, 11. Τεισίας 299, 16. Τεισίμαχος 181, 6. 299, 15. solitae scripturae per simplicem ι in his nominibus a Τισ- incipientibus nullum exemplum reperi. sed ipsa haec causa est, cur non sine aliqua dubitatione haec exempla τι vel τει stirpis huc retulerim. nam de ει scriptura vetustiores tituli non solum Attici, sed etiam Dorici (Ahrens 184) et Aeolici (id. 97) ita consentiunt, ut ipsam τει vetustiorem formam stirpis, quae quidem in illis exemplis exstet, putare non parvam habeat speciem probabilitatis. tamen, quia res non prorsus certa est, haec quoque ceteris exemplis depravatae pronuntiationis ι vocalis adiunxi.

Τειθράσιος 179, 3. 14. — Φλειάσιος 45, 15.

Ποτείδαια 340, 2. 442, 6. 10. Ποτειδαιᾶται 236, 14. Ποτειδεᾶται 240, 50. 242, 5. 244, 65. de hoc nomine breviter egit Weckleinius, Cur. epigr. 52, qui Thierschium secutus hanc scripturam, de qua lapicidae Attici prorsus sibi constant, etiam apud Aristophanem restituendam esse recte iudicat. nam ι vocalis productionem in ει volgaris Atticorum sermonis maxime propriam fuisse ex usu lapicidarum facile intellegitur, qui praesertim in nominibus propriis a volgari genere dicendi minus recedere solebant quam et poëtae et prosae orationis scriptores. nec mirum est hanc consuetudinem Atheniensium[11]) posteriore aetate magis etiam invaluisse, ut commemorat Franzius, Elem. ep. 150. qui quamquam non ita multa exempla affert, tamen suo iure eum secutus est Brugmanus Stud. IV, 85 in εἴκοσι voca-

[11]) eadem hac causa effectam esse formam οἰκτείρω confirmare studuit Kirchhoffius in actt. menstr. acad. Berol. 1872, p. 237 sqq. exstat enim participium aoristi οἰκτίρας C. i. A. 463, 2 in titulo pervetusto. at quoniam -είρω terminatio aliter intellegi non potest nisi ita, ut ex ερjω facta sit, potius a lapicida vitium aliquod commissum esse quam verbum prorsus inauditae alioquin terminationis (-ίρω) exstitisse putandum est.

bulo, neque ego dubitaverim et hoc ita explicare et, quod paulo difficilius est intellectu, *ὀλείζων*.

εἴκοσι primus, ni fallor Ahrensius Philol. 23, 202 productione Ionica[12]) ex **ϝικοσι* factum esse dixit, quem dubitanter secutus est Curtius, „Bemerkungen über die Tragweite der Lautgesetze, insbesondere im Griechischen und Lateinischen", p. 35. putabat enim aliam quoque explicationem ferri posse, ut ex *ϝικοσι* per vocalem protheticam factum esset *ἐϝικοσι*, inde *εἴκοσι*. sed quoniam exemplis, quae supra attuli, sententia Ahrensii magis confirmata est, Curtium ipsum quoque liberius, quam illo loco fecit, ei assensurum esse puto. ceterum *εἴκοσι* in titulis Atticis satis multis locis iisque semper per EI scriptum exstare vix est cur commemorem. tamen pauca adscripsi exempla: 77, 8. 181, 4. 183d, 8. 13. 188, 19. 25. 26 etc.

ὀλείζοσι prorsus certa scriptura exstat 1B, 33. praeterea duobus locis reperi *ὄλειζον* non per EI, sed per E scriptum, 9, 10 et 37a, 17. sed 9 lapis hodie omnino non exstat et, cum a Fauvelio transcriberetur, ita obliteratus fuit, ut singulorum vocabulorum scriptura, qualis in eius apographo tradita est, nullius fere sit momenti. altero autem loco negari non potest E positam esse pro *ει* diphthongo ex *ι* facta. quod eo fortasse excusatur, quod, cum primigenia pronuntiatio huius vocabuli volgaris sermonis consuetudine corrupta esset, minus certo vel iudicio vel sensu lapicida utebatur. in ipsa autem pronuntiatione *ι* vocalis ad *ει* diphthongum traducenda aliquantum valuisse eam analogiam, quam *μείζων* forma comparativi similis originis praebebat, quamquam hoc ita fieri potuisse non nego, tamen ut certum non affirmaverim.

---

[12]) Ionicam dico hanc productionem, quamquam non ignoro etiam in Aeolicis et Doricis dialectis ipsum hoc vocabulum *ϝίκατι* similiter mutatum esse. sed quoniam singulae dialecti suo Marte *ι* in *ει* produxerunt, in Iade autem maximeque in Atthide longe plurima huius mutationis exempla exstant, non immerito eam his dialectis tamquam propriam tribuere posse mihi videor.

c. *ει* facta est ex *ε* productione suppletoria.

earum stirpium et formarum, quae huc referendae sunt, ratio a Brugmano, Stud. IV, p. 81 sqq. et compluribus aliis locis accurate exposita est. cuius argumentationem cum repetere nollem, ea vocabula, de quibus cum eo consentio, breviter enumeravi additis exemplis ex titulis Atticis petitis.

εἰς factum ex **ἐνς* ab *ἐς* forma eis tantum locis distingui potest, quibus EI scriptae sunt. quos locos supra (p. 230) collegi. accedit *εἰστήλῃ* pro *ἐνστήλῃ* 52a, 3 scriptum per EI, ipsum quoque iam supra commemoratum.

εἰμί, εἰσί, εἶναι formas verbi substantivi productione suppletoria factas esse vix opus est commemorari. et *εἶναι* per E scriptum exstat innumerabilibus fere locis (e. g. 8, 17. 25b, 6. 31A, 23. 24. 28. 37m, 20. 38e, 9. 11 etc.), *εἰσί* uno, quantum vidi, 56b, 7. *εἰμί* iusta scriptura exaratum in primo volumine Kirchhoffiano omnino non reperi, sed exstat ita in inscriptione vetustissima vasculi C. i. Gr. 33.

κτεῖναι infinitivus et *ἀποκτείνῃ* coniunctivus aoristi exstant 61, 18 et 9, 28; *ει* altero loco per E altero per I scripta est, quae in titulo corruptissimo ex E depravata esse videtur.

νειμάντων imperativus aoristi per E scriptus est 31A, 7.

ὀφείλω per E scriptum est 32A, 3. 8. B, 22. 33, 15. 38e, 10. 41, 3. 47e, 3. 77, 17. 273f, 42. 283, 7.

Πειραιεύς per E scriptum est 119, 19. 177, 14. 277, 14. 299, 20. 517, 4.

σπεῖρα Brugmanus non commemoravit, neque certum est huius vocabuli veriloquium, de quo v. Curtium, Grdz.[3] 270. sed cum *σπείρας* 322a, 64 per E scriptum exstet, apertum est, quod etiam per se verisimile erat, *ει* in hac voce productione suppletoria ortam esse.

Φάεινος nomen proprium per E scriptum est 179, 14. 443, 3.

χειρ stirpis per E scriptae exempla exstant in verbis *διαχειρίζειν* 32 A, 19 et *χειροτονεῖν* 37 c, 4.

in his vocabulis complura esse, in quibus posterioris aetatis scriptura per EI iam ante Euclidem interdum reperiatur, supra (p. 230 sq.) commemoravi, ubi exempla, quae huc pertinent, omnia collecta sunt.

nonnulla exempla *ει* diphthongi productione suppletoria factae praebet etiam participiorum declinatio, ut *τιθεῖσα* illud, quo Brugmanus saepius utitur. e quo tamen genere ut in ipsis titulis Atticis nullum exemplum exstaret, casu fortuito factum est.

restant duo exempla, in quibus productio non suppletoria facta esse videtur ante suffixa novis vocabulis formandis adhibita; sed utriusque admodum dubia est ratio.

τεθεικώς 19, 2, quod prorsus miram praebet productionem *ε* vocalis in *ει*, non *η* factam. cuius rei fortasse similitudo *εἶκα* perfecti, in quo *ει* per reduplicationem orta est, causa fuit.

ἐκεῖνος 9, 34. 47 c, 5. e, 2 per E scriptum exstat. hoc pronomen dubitari nequit quin de eadem stirpe derivatum sit atque *ἐκεῖ* adverbium. sed quoniam in hoc adverbio *ει* genuina fuit et in ipsis inscriptionibus Atticis uno loco (1 B, 30) *ἐκεῖ* per EI scriptum exstat, dubitatio oritur, num *ἐκεῖνος* de ipsa illa forma *ἐκεῖ* derivatum sit. huc accedit, quod et in Aeolica et in severiore Dorica dialecto *κῆνος* pro *κεῖνος* dicebatur, cuius vocabuli *ει* diphthongus si genuina fuisset, etiam in illis dialectis servata esset. Ahrensius quidem, cuius accuratae de hoc pronomine disputationi (dial. Aeol. p. 90. Dor. p. 267 sqq.) haec omnia debeo, affert etiam (Aeol. 90) *κή* adverbium a Theognosto traditum Anecd. Oxon. II, 155, 17: *τὰ εἰς η λήγοντα ἐπιρρήματα μονοσύλλαβα διὰ τοῦ η γράφονται, οἷον μή, νή, ἤ ἀντὶ τοῦ ὡς, ὃ καὶ δασύνεται, κὴ ἀντὶ τοῦ ἐκεῖ τροπῇ τῆς ει διφθόγγου εἰς η Αἰολικῶς.* sed hoc loco *κῇ*, non *κή* scribendum est, quae mutatio certe facillima est, ita ut sola relinquatur forma *κῆνος*, in qua *η* Aeolica et Dorica *ει* Ionicae respondeat.

itaque in hac forma vetustiorem η in ει transiisse veri simile puto, quamquam, qua ratione hoc factum sit, nequeo explicare. κῆνος autem nulla media forma interposita ab ipsa stirpe derivatum esse existimandum est.

d. ει facta est per contractionem ex ε + ε aut ε + ε + ε.

huius ει diphthongi in ipsis stirpibus vocabulorum nulla reperi exempla nisi pauca nomina propria:

Κλειγένης 188, 1. *Κλείδημος* 437, 8, in quibus contractam κλεε stirpem exstare apparet. neque aliter videtur ortum esse *Δεισάνωρ* 176, 8, quod quamquam eiusdem radicis est atque *Δεινίας*, *Ἀδείμαντος*, tamen, cum de δεε stirpe ex δεεσ correpta derivatum sit, nullum servavit pristinae ι vocalis vestigium.

ε literam primam stirpis cum augmento, in ει contractam habemus in εἰργάσατο 403, 3. ἐξείργασται 322a, 8. ἐξειργασμένος 322a, 5. 93, semper per E scriptam. contra εἶπε aoristi, qui in populiscitis saepissime usurpatur (e. g. 22, 12. 27, 1. 31B, 1. 38c, 15) semper EI primae literae sunt. quod quoniam unum est exemplum, in quo posterioris aetatis scriptura EI iam ante Euclidem prorsus regnet, videndum est, ecqua ratione hoc vitium, quod videtur esse, defendi possit. et voluit sane defendere Dietrichius in Kuhnii annalium vol. XIV p. 65 sq., cum dicat etiam alia esse vestigia ι vocalis antiquitus in εἶπον pronuntiatae. e quibus affert εἴπην infinitivum et ἦπον indicativum ex Aeolum dialecto, alterum in Sapphus fr. 28 (Bergk) et in Alcaei fr. 50 et 55 (B.) exstantem, alterum a Prisciano I 54 traditum. at hoc non est tollere difficultatem sed augere, cum nulla explicatione addita paucis quidem sed certis exemplis confirmet illam Atticorum scripturam, quae quamquam non prorsus luculente tamen poterat excusari errore lapicidarum. ceterum apud Priscianum non ἦπον sed ἦπον sine ι scriptum fuisse docet editio Hertziana, in reliquis autem formis vix puto genuinam illam diphthongum aliter intellegi posse nisi ita, ut in antiqua forma *ἐϝεϝεπον per dissimulationem

ultimam ε in ι mutatam esse eamque ex indicativo etiam in infinitivum ceterasque formas huius verbi irrepsisse statuamus. quamquam non nego satis audacem esse talem explicationem quaeque similium exemplorum firmamento prorsus careat. et accedit ea quoque difficultas, quod falsa, quae vocatur, analogia in his formis valuisse putanda est propter Aeolicum ϝείπην. nam in titulis Atticis solum indicativum reperi.

plurima exempla εε vocalium in ει adulterinam contractarum praebet declinatio et nominum et verborum, e qua satis est pauca exempla afferre: πόλεις, τρεῖς (40, 17. 79, 3. 138, 15. 146, 15. 155, 5. 179, 11. 322a, 60. 324c, 16), ποιεῖν, ἔδει, quaeque sunt similia. huc referendum est etiam θεῖναι (31A, 18) infinitivus aoristi, in quo ει contractione ex εε ortam esse docet Cypria forma δοϝέναι (Stud. VII, 248), ex qua apparet in his infinitivis δοῦναι, θεῖναι etc. non -ναι, sed -εναι terminationem usurpatam esse.

2. Iam transeo ad ου diphthongum, cuius natura aliquanto simplicior est.

a. ου facta est ex ο + υ, scribitur per ΟΥ.

ἀκολουθούντων 31 A, 30. cf. κέλευθος.

βοῦν 31 A, 11. Βουθειῆς saepius, e. g. 226, 19. 232, 9. 233, 15[b]. Βουτάδης 188, 16. 23. 30. 33. — Βουκ- 42c, 19.

δούλιον 333, 2. si recte δοῦλος per *δόσυλος explicatur, ut fit a nonnullis (v. Grdz.[3] 220), ου in hac voce genuinam esse patet.

οὐ, οὐκ, cuius pauca exempla afferre satis est: 13, 12, οὔτε 13, 13; exstant innumerabilia alia. haec particula si cum Sanscrita stirpe *ava* cognata esse recte putatur, ου ex οϝ factam esse consentaneum est.

οὗτος 37a, 6. τούτων etc. 121, 6, alias. ingens enim est praeterea exemplorum numerus. υ vocalem, quae antiquitus in stirpe huius pronominis fuit, habent etiam αὕτη et αὐτός formae similis originis atque οὗτος.

Οὐλιᾶται 231, 7 idem esse videntur atque Αὐλιᾶται, ita ut ου in hoc nomine genuina putanda sit.

Σπουδίας 188, 19. 446, 9. Σπουδίδης 467. cf. σπεύδω.

Σουνί[ου] 196, 3. Σουνίῳ 273f, 14. per O scriptum exstat Σουνιάδου C. i. Gr. 150, 7. certi de hoc nomine nihil proferre possum; sed fortasse ου genuina est et ipsum vocabulum barbarae originis. quod sic se habere iudicavit E. Curtius, Zur geogr. Onomatologie der gr. Sprache, p. 161.

de ceteris vocabulis exempla falsae scripturae O pro OY supra collecta sunt.

b. ου facta est ex ο productione suppletoria, scribitur per O.

βουλή (e. g. 55c, 1) et vocabula inde derivata: Εὔβουλος 123, 3. 129, 2. 318, 17. 448, 16. Εὐβουλ- 111, 4. Θρασύβουλος 59, 6. 18. Βουλακλῆς 283, 4, sed non prorsus certum.

Ἐθελούσιος 432a, A, 19.

κούρη 355 et 469, 2 in versibus dactylicis. Ἐπικούρῳ 184, 10. cf. Curtium, Stud. I, 1, 250 sqq.

Μουνιχία 215, 9. 273f, 15.

Μοῦσαι 273d, 5.

πούς. τρίπους 322a, 99. τετράπους 98. πεντέπους 21. alia exempla omisi.

praeterea productio suppletoria facta est in accusativis in -ους desinentibus, in tertiae personae plur. indic. praes. et fut. act. formis, in participiorum dativis plur. in -ουσι et nominativis sing. fem. in -ουσα desinentibus, quorum omnium exempla afferri non est necesse. increbrescentis Ionicae scripturae exempla supra collegi.

c. ου facta est contractione aut ex ο + ο aut ex ε + ο aut ex ο + ε. scribitur per O.

νοῦν 471, 1.

φρούραρχον 10, 6. 9. φρουροῦσι 55d, 1. — φρουρός ex *προ-ορο-ς contractum esse vix quisquam negabit. diphthongum autem hac contractione factam veteris, quod fuit ab initio ὀρ radicis, digammi vestigium servasse Dietrichius K. Z. XIV, p. 56 putat, argumento usus scriptura OY, quae exstat C. i. A. 433. at quamquam huius tabulae et decreti, quod est sub 10 numero, eadem fere aut paulo maior est

vetustatis auctoritas, tamen O scripturam praeferre non dubito, quia hanc omnino in his rebus legem sequor, ut O pro *ου* genuina positae quam possim paucissima exempla statuam. exstant sane aliqua, sed neque sunt satis priscae aetatis neque possunt esse, quoniam OY pro *ου* adulterina scribendi vitio, cui ipsa pronuntiatio causae fuit, pervolgato aliquantum iam temporis[13]) praeteriisse putandum est, donec illud retro versum effecit, ut etiam O pro *ου* genuina scriberetur.

οο in *ου* contractas habemus etiam in genetivis secundae, quae dicitur, declinationis. eadem terminatio in stirpibus masculini generis in *ᾱ* desinentibus aut ex *εο* contracta est aut falsa stirpium in *ο* desinentium analogia orta. utramque per O scribi consentaneum est.

εο in *ου* contractae sunt in numero satis magno vocabulorum compositorum, quorum primae partes *νεο* et *ϑεο* stirpibus continentur:

νουμηνία 27a, 19. 23. *Νουμήνιος* 433, 84. 189b, 2. exstat *νουμηνία* etiam 189a, 13, sed ita mutilatum, ut diiudicari non possit, utrum OY an O scripta fuerit. quamquam Dietrichius (K. Z. XIV, 57) OY agnoscere posse sibi visus est.

Θεο, quod est ab initio multorum nominum propriorum, Attici saepius in volgari sermone, quam apud scriptores librorum factum est, in *Θου* contraxisse videntur, si quidem complurum nominum formae contractae nisi in inscriptionibus non exstant. quamquam ne alterae quidem desunt, quae ex indice Kirchhoffiano colligi possunt. *ου* habemus in his nominibus:

Θούδιππος 37a, 4. *Θουδόσιος* 437, 7. *Θουδώριχος?* 449, 11. *Θούδωρος* 432a, B, 10. *Θουκλείδης* 338, 5. *Θουκυδίδης* 131, 1. 273b, 34. 35. 433, 30. 447, 4. *Θούμβροτος*

---

[13]) haec ipsa causa est, propter quam O falso scriptae etiam post Euclidem nonnulla exempla reperiuntur, quae in hac dissertatione omisi. non enim fluctuanti in ipsa lingua pronuntiationi, sed incerto aliquamdiu post novam literaturam receptam lapicidarum sensui orthographiae debentur.

448, 23. *Θουμένης* 432 a, B, 9. *Θούμορος* 432 a, B, 7. *Θουτιμίδης* 448, 15. *Θούτιμος* 347, 1. 443, 10. *Θουφάνης* 447, 38. *Θούφιλος* 433, 37.

εο in *ου* contractas habent etiam genetivi nominum tertiae declinationis in *-κλῆς*, *-κράτης*, *-μένης* etc. exeuntium, quorum exempla afferre supervacaneum est; praeterea nonnullae formae adiectivorum, quorum stirpes in *εο* desinunt, ut *ἀργυροῦς*, *χρυσοῦς*.

οε in *ου* contractarum haec sunt exempla:

ὑπουργοῖς 301, 31. *Μιλησιουργής* 170, 13. 173, 8. 166, 13. *Χιουργής* 164, 12. 165, 13. — *δοῦναι* 32 A, 2, de quo v. supra p. 258.

Ἁγνούσιος 188, 4. 318, 16. *Ἁλιμούσιος* 155, 4. 229, 1. *Ἀχερδούσιος* 131, 1. 273 b, 25. *Μυρρινούσιος* 273 b, 38. 294, 5. 298, 4. *Ῥαμνούσιος* 318, 9. — *Ἐλαιούσιοι* 37 z[1], 10. 233, 16[b]. 234, 27, saepius. *Πτελεούσιοι* 231, 39. 233, 17[b], saepius. *Σιδούσιοι* 233, 14[b]. 231, 37.

forsitan putaverit quispiam primo oculorum obtutu in his nominibus propriis productionem suppletoriam factam esse, cum intercidissent ante *σ* literam *ντ*. at omnia derivata sunt de nominibus oppidorum et pagorum in *-οῦς* desinentibus, in quibus ipsis iam *ντ* literae exstinctae erant sine productione suppletoria. nam *-οῦς* factum est ex *-οεντς*.[14]) et *Πτελεουσίων* quidem oppidum *Πτελεόν* aut *Πτελεός* fuit, sed tertia forma *Πτελεοῦς* olim usitata fuisse putanda est, de qua appellati sint *Πτελεούσιοι*. quod neque per se veri dissimile est, cum haud raro varia nomina eiusdem urbis tradita sint (cf. *Φηγήτιοι*, *Φηγέντιοι*, *Φηγούντιοι*), et probatur eo, quod Stephanus Byzantius de

[14]) quo iure Brugmanus Stud. IV, 92 sq. similia vocabula in exemplis productionis suppletoriae enumeraverit, ego non intellego. nam *ἐθελούσιος* quidem et nonnulla alia recte ita explicavit, neque aliter ipse *Ἐθελούσιος* nomen proprium productionis suppletoriae exemplis adscripsi. in eis autem vocabulis, in quibus duae vocales contractae sunt, hanc contractionem ante transitum *τ* literae in *σ* factam esse ostendunt *Βρυκούντιοι*, *Φηγούντιοι*, similia.

origine *Πτελεοῦ* nominis dicit: *καλεῖται, ὅτι πολλὰς ἔχει πτελέας*. inde *Πτελεοῦς* facillime dici poterat, ut *Ἐλαιοῦς* ab *ἐλαία*.

origo illorum nominum prorsus eadem est atque eorum, quae sequuntur: *Βρυκούντιοι* 37 w, 4. 231, 17. *Φηγούντιοι* 235, 14 c. neque aliter se habet nomen urbis *Τειχιοῦσσα* 37 t, 11. 226, 22. 264, 17.

3. Iam si quaerimus, quae fuerit in exemplis supra allatis ratio et *ει* et *ου* diphthongos genuinas et adulterinas distinguendi, primum hoc tenendum est, non eandem esse utriusque quaestionis conditionem. quo factum est, ut, qui viri docti praeter ceteros in hac re elaborarint, Dietrichius (K. Z. XIV) et Brugmanus (Stud. IV), de *ου* diphthongo consentiant, de *ει* non consentiant. nimirum eo inter se differunt, quod Dietrichius O scripturae mutationem in OY paulo aliter explicat atque eam, quae in *ει* diphthongo facta est, Brugmanus autem prorsus eodem modo utramque intellegi vult. tota enim disceptatio eo cardine vertitur[15]), quod genuinae et adulterinae utriusque diphthongi confusio aut genuina in monophthongum aut adulterina in diphthongum paulatim se vertente effecta esse putanda est. et *ου* quidem diphthongum genuinam exeunte seculo quinto a. Chr. n. iam ita immutatam fuisse, ut non aliter atque *û μονοφθόγγως* pronuntiaretur, et Dietrichius et Brugmanus suo iure statuit. nam *o* et *u* vocales, quibus *ου* continetur, ita sunt comparatae tamque inter se similes, ut, si in pronuntiando se excipiant,

---

[15]) nam quam antiquitus fuisse statuunt *ει* adulterinae vim ac pronuntiationem, eam apud utrumque non eandem esse mihi persuadere non possum. Brugmanus quidem acriter distinguit suum '*é fermé*' et Dietrichianam *ê* admixto iotacismo variatam. sed neque exempla, quae afferunt (*see*, *seele* Dietrichii et *bède bène* Brugmani), pronuntiatione inter se discrepant neque quam Brugmanus profitetur nusquam se percipere potuisse *i* subrepticiam, alia est atque ea, de qua ipse cogitavit, cum *ει* adulterinae sonum inter *ε* et *ι* intermediam fuisse diceret, praesertim cum exemplum eius afferat *ei* vocalem linguae Latinae.

facillime tamquam in unum sonum coalescant. quod re vera in sermone Attico factum esse eo vel certissime confirmatur, quod O litera, qua et *o* et *u* vocales iam dudum significari solitas esse constat (v. Dietrichium l. l. 58), nonnumquam etiam pro *ου* genuina posita est; cuius vitii non manu sed sensu commissi supra attuli exempla. iam cum consuetudo scribendi in dies crescens mutationem literaturae flagitaret, e duabus, quae in usu erant, notis *ū* vocalis Athenienses eam elegerunt, quae cum aliam praeterea vim nullam haberet, errori locum non daret. haec autem fuit OY.

eandem hanc rationem etiam in *ει* diphthongo valuisse Brugmanus (l. l. 84 sq.) putat; adulterinam enim numquam aliter atque *e* *μονοφθόγγως*, sed medio quodam inter *e* et *i* sono pronuntiatam, genuinam autem, quae antea *ei* fuisset, aetate belli Peloponnesiaci in illum sonum correptam esse. utramque igitur eandem pronuntiationem adeptam Athenienses etiam eadem nota EI significasse. — hic transitus, qualem Brugmanus sibi finxit in *ει* diphthongis factum esse, videtur prorsus idem esse atque quem de *ου* genuina et adulterina supra descripsi. at id ipsum interest, quod *ου* correpta est in *ū* monophthongum, *ει* in *ê* (si Brugmanum sequimur), non in *ī*, quae illi accuratius responderet. hoc discrimen, cuius nemo adhuc, quantum video, mentionem fecit, debebat certe Brugmanum monere, ne incaute *ει* et *ου* diphthongorum prorsus eandem conditionem esse putaret. neque enim illud, etsi in aperto positum, tam leve tamque indignum est, quod commemoretur, quam fortasse nonnulli existimant. imo vero accedunt duae res maioris momenti, quas ipsas quoque Brugmanus aut non commemoravit aut non recte adhibuit. et primum quidem *ου* genuinae per O scriptae iam ante Euclidis annum exempla exstare, in *ει* autem diphthongum idem non cadere supra vidimus. unde colligi potest eodem tempore *ου* genuinam monophthongi iam simillimam fuisse, *ει* nondum fuisse. alterum est, quod EI pro *ī* longa scriptarum etiam ante Ol. 94, 2 complura exempla exstant. quibus Brugmanus ita utitur, ut ex eis

apparere dicat sonum ει literarum et sonum longae ι illo tempore non admodum inter se diversos fuisse. at causa nulla est, quin rem ex nomine quam nomen e re aestimare, quin e litera aliqua sonum, quem significaverit, intellegere malimus quam ex ipso sono, qualis aliquando fuit, vim literae, quam pro eo scriptam reperimus. quin etiam per se multo veri similius est mutatae ι vocalis pronuntiationi novam etiam notam tributam esse quam hanc vocalem servata pronuntiatione primigenia novam sibi notam EI arripuisse, quippe cuius vis correpta ει genuina in monophthongum ad ῑ vocalem appropinquasset. sed esto. tribuantur scripturae *Ποτειδαια, ἀποτεῖσαι, Φλειάσιος* mutatae non ι vocalis pronuntiationi, sed EI literarum significationi — quid hoc ad rem? nihil, sed contra eam aliquid. rem enim dico causam Brugmani, qui facere iam non poterit, quin concedat *i* et *e* unam eandemque esse vocalem. mihi autem genuina ει diphthongus, si in ῑ monophthongum versa erat, cum ει adulterina, qualem Brugmanus eam fuisse vult, confundi nullo modo potuisse videtur.

neque, quam Dietrichius proposuit, explicationem probandam esse putaverim. eodem enim tempore, quo ει genuinam in monophthongum mutatam esse Brugmanus existimat, adulterinam in diphthongum transiisse ille statuit. quod ita fieri potuisse vix credo in eo, quod est uniuscuiusque linguae, studio singulas et consonantes et vocales simpliciores et faciliores reddendi pronuntiatu. sed proficiscendum est ab ipsa illa scriptura ι longae, quae fuit EI, ex qua intellegimus aetate belli Peloponnesiaci et, quae sequebantur Olympiades, non solum *ē* (ita enim dico ει adulterinam), sed etiam *ī* vocalis mutationem factam esse. nimirum *ē* ad *ī* et *ī* ad *ē* appropinquavit, donec congruerunt in *ei*, non illa quidem diphthongo genuina, sed vocali inter *e* et *i* in medio posita, qualem *ei* Romanorum fuisse Brugmanus recte commemoravit. ad eiusdem autem *ei* pronuntiationem eodem fere tempore pervenerat ει genuina non eo, quod aut ε aut ι vocalis in ea exstans oppressa erat, sed quod

utraque aliquantum de vi sua amiserat. ergo *ει* illa, in quam Euclidis aetate tres variae aut vocales aut diphthongi coaluerunt, neque diphthongus fuit, ut Dietrichius voluit, neque monophthongus, ut Brugmanus, sed sonus quidam inter integram diphthongum et simplicem vocalem in medio positus.

Haec habui, quae de natura paucarum vocalium, qualis in dialecto Attica usque ad Euclidis aetatem fuisset, exponerem. desiderabit fortasse aliquis accuratiorem quandam etiam de ceteris vocalibus et diphthongis disputationem. quae tamen quoniam ita comparatae sunt, ut aut nullam difficultatem aut eam praebeant, quae inscriptionum ope tolli non possit (hoc enim in *η* et *ει* inter se mutatas cadit), nihil iam restat nisi ut de contractione et crasi deque aliis quibusdam mutationibus, quae in concursu complurum vocalium fiunt, pauca addam. ad haec igitur statim transeo.

III. De complurum vocalium se excipientium mutationibus.

Non multa sub hoc titulo mihi comprehendenda sunt. nam quae maxime huc pertinent, contractio et crasis, in ipsa dialecto Attica eis legibus circumscriptae sunt, quas tamquam unice veras et iustas unus quisque a puero didicerit. de quibus nihil est quod hoc loco addam, nisi si quae exempla a communi consuetudine abhorrentia in inscriptionibus vetustioribus exstant.

1. Et contractionem quidem vocalium et in stirpibus vocabulorum et in terminationibus declinationis in Attica dialecto multo constantius quam in ceteris fieri notissimum est. maxime autem Ias ab Atthide eo discrepat, quod complures vocales duras se excipere patitur. quaerendum igitur est, num huius patientiae nonnulla vestigia in Atthide vetustiore relicta sint. et exstant paucae formae non contractae e quibus *Κλεομήδεος* 56a, 5 sola est, in qua ipsius stirpis ultima vocalis *ε* cum *ο* terminationis non

contracta sit. nam cetera exempla (*Προκλέης* 45, 1. *Θρασυκλέης* 7. *Χαρικλέης* 432a, *in margine.* — *κλεη*[*ς*] 377, 1) radicis tantum vocalem ante terminationem non contractam habent, quam multo facilius quam thematicam, si licet hoc vocabulo uti, ferri potuisse consentaneum est. *Κλεομήδεος* autem eo fortasse explicatur, quod illo loco, quo soluta forma exstat, non de cive aliquo Atheniensi, sed de Samio dicitur. ceterum nomina propria in *-κλῆς* desinentia quoniam 47 omnino, si recte numeravi, in inscriptionibus vetustioribus aut singulis locis aut saepius reperiuntur, perexiguum esse apparet numerum formarum solutarum. itaque immerito Weckleinius Cur. ep. 24 in nominativo solutam formam *-κλέης* crebram esse dicit. sed idem quod maxime in volgari sermone eam usitatam fuisse iudicat, recte facit. utraeque enim formae apud Atticos pervolgatae erant, neque desunt etiam ex posteriore aetate exempla formarum solutarum, quarum Weckleinius l. l. 22 nonnullas affert.

εο vocales Ionico more in *ευ* contractae sunt in nominibus propriis *Θευγένης* et *Θευγείτων,* 324c, 51. d, 8 et c, 59. 68. re vera autem non Ionicam contractionem apud Atticos factam, sed Ionicam totius nominis formam ab eis receptam esse facile intellegitur.

αο Dorico more in *ᾱ* contractas praebent quatuor nomina propria in *-λας* ex *-λαος* contractum exeuntia: *Ἀρχέλας* 42b, 12. 433, 7. *Ἀναξίλα*[*ς*] 433, 17. 441b, 5. *Ἀρκεσίλας* 433, 29. *Κρησίλας* 402, 4. 403, 3. Archelai nominis etiam in *-αος* exiens scriptura exstat 448, 19. ceterum in nominibus propriis maxime eorum, qui non cives Athenienses sunt, multa reperiri, quae Atticae dialecto minus accommodata sint, mirum esse non potest.

Craseos, quae dicitur, satis rarus in titulis Atticis usus est. non plura quam haec ante Euclidis annum exempla reperi: *τἀθηνάᾳ* 351, 2. *τἀθηναίᾳ* 370. *τἄλλα* 32A, 6.[16])

---

[16]) huius vocabuli quod apud Weckleinium p. 50 aliquanto plura exempla allata sunt, noli mirari. ille enim etiam inscriptiones post

τἄντρον 423, 5. — ΤΟΛΑLΜΑΤΟΣ exstat 322 a, 75 et crasi ita factum esse a Weckleinio putatur. at vero *ο* + *α* vel *ου* + *α* apud Atticos non in *ω* sed in *ᾱ* coalescunt. ergo aut Ο lapsu manus pro Α scripta aut *τοῦ ʼγάλματος* intellegendum aut Α litera neglegentia lapicidae prorsus omissa esse putanda est. e quibus tertium veri simillimum esse mihi videtur, quia talis, qualis in *τοῦ ʼγάλματος* esset, elisionis nullum exemplum ex titulis Atticis afferre possum et quia e literis ΑΛΑ se excipientibus una omitti facillime poterat.

2. Aliquanto pluribus verbis quam de contractione et crasi agendum est de constrictione diphthongorum in *ι* exeuntium. dico autem constrictionem eam illarum diphthongorum correptionem, quae ante vocales ita fit, ut prior vocalis diphthongi alicuius, quae fere semper dura est, mollita quodammodo et dilatata per adiunctam et paene admixtam *ι*, hanc latiorem et molliorem pronuntiationem amittat et suis primigeniis finibus rursus constringatur.[17]

Ol. 94, 2 exaratas adhibuit. accedit autem, quod hoc loco exemplis suis duorum titulorum numeros adiunxit, quorum alter (C. i. Gr. 4) non est Atticus, alter (C. i. Gr. 75 = C. i. A. 38) non habet *τἆλλα*.

[17]) aliter atque ego de hac re iudicat Hartelius, „Homerische Studien“ III, 16 sqq. putat enim diphthongorum *αι*, *οι*, *ει* posteriorem vocalem primum in *j* mutatam esse, deinde in nonnullis vocabulis prorsus evanuisse, cuius rei id gravissimum argumentum sit, quod non solum apud Homerum, sed etiam apud posteriores poetas *αι*, *οι*, *ει* non raro scribantur, ubi syllaba brevis sit, ut in *ποιηταῖς*, *δείλαιος*. at primum verisimile non est eiusdem rei, diphthongorum scilicet in breves vocales correptarum, eadem aetate diversas fuisse causas; nam in *ποεῖν*, quod sit in inscriptionibus, Hartelius *ο* pronuntiatam esse putat, in *ποιηταῖς* Arist. equ. 583 *oj*. deinde aut Homeri aut poetarum scenicorum aetate *ι* vocalem vim habuisse in *j* spirantem transeundi nullis aliis exemplis Hartelius probavit. nam quae p. 18 affert, ea satis diversi sunt generis, si quidem *ι* post consonantes ut in *καρδίας*, *ἐγχώριος* paene in spirantem attenuari posteriore aetate multo facilius poterat quam inter duas vocales, quarum cum priore coniuncta diphthongum efficiebat. postremo in plerisque eorum vocabulorum, in quibus antiquissima aetate *j* spirantem inter vocales evanuisse ratio etymologica et linguarum cognatarum

huius igitur constrictionis etiam in Attica dialecto (de Aeolica et Dorica v. Ahrensium Aeol. 100 sq. 193. Dor. 188. 566) non exiguam fuisse vim veteres iam grammatici noverant, quorum complura de hac re iudicia a Weckleinio pp. 12. 54. 63 sq. et a Lobeckio, Pathol. Gr. serm. elem. II, p. 25 collecta sunt. exempla quoque ex titulis Atticis Weckleinius non pauca attulit, sed neque omnia neque uno conspectu coniuncta. qua re non supervacaneus erit plenior quidam catalogus, quem ita composui, ut *αι, ει, οι, υι* diphthongos deinceps tractarem et in singulis exemplis, quid de eis iudicandum esset, breviter adnotarem.

a. *αι* constringitur in *α* aut longam aut brevem, unde nonnumquam fit *ε*. *α* brevis est in his vocabulis:

Ἀθηνάα 351, 2 in titulo donarii privati pervetusto. *α* brevem esse et ex contractione, quae mox facta est, intellegitur et ex mensura huius nominis, quae est apud Theocritum 28, 1. etiam post Euclidem pauca exempla formae in *-άα* exeuntis exstant, quae Weckleinius attulit. in frequentiorem autem usum *Ἀθηνάα* non permanavit, sed statim contracta est in *Ἀθηνᾶ*. itaque etsi non prorsus recte tamen non inepte iudicavit Eustathius ad *Α* 197: *οἱ μέντοι ὕστερον ἀποβάλλοντες τὸ ι τῆς αι διφθόγγου καὶ Ἀθηνάαν ποιοῦντες ὥςπερ τὴν ἐλαίαν ἐλάαν Ἀττικῶς Ἀθηνάαν μὲν οὔ φασι, τὰ δὲ δύο α κιρνῶντες λέγουσιν Ἀθηνᾶν.*

Ὀαέως 318 A, 8. *Ὀαιεύς* e. g. 121, 3. 122, 2. 148, 2. *α* in hac forma brevem fuisse veri simile est propter mensuram *Πειρᾰεῖ* dativi apud Aristophanem pac. 145.

α brevis rursus in *ε* correpta est in *Ποτειδεᾶται* 240, 50. 242, 5. 244, 65. fortasse etiam 241, 8. antiquior forma *Ποτειδαιᾶ[ται]* exstat 236, 14. ceterum vix putaverim **Ποτειδᾰᾶται* umquam pronuntiatum esse, quia *α* ante *α*

comparatio docent, productio suppletoria facta est, de qua egit Brugmanus, Stud. IV, 177 sqq. quae quoniam in exemplis posterioris aetatis nusquam facta est, in his non *j* spirans, sed ipsa *ι* vocalis evanuisse putanda esse mihi videtur. neque aliter hanc rem se habere statuerat Curtius, Stud. I, 2, 277. 283 sqq.

statim in ε dissimulata est. tamen ipsa constrictio αι diphthongi in ᾰ facta esse putanda est. nam alia quaedam ratio, ut *Ποτείδεια similiter atque μεσόγεια dictum, inde Ποτείδεα factum sit, propterea minus probabilis mihi videtur, quia nulla forma servata est, qua haec explicatio niti posset.

alia eiusdem correptionis exempla ante Euclidem non reperi, sed ceteroquin notissima sunt Πειραεύς (v. Wecklenium p. 53), δείλαος (e. g. Soph. Ant. 1310. Arist. equ. 139. plut. 850), similia. invaluit enim in dies magis apud Atticos consuetudo αι ante vocales in α constringendae, quod luculente docet discrepantia scripturae Ἀθηναία et Πειραιεύς nominum, quae inter inscriptiones vetustiores et recentiores intercedit. quod si αι simplex diphthongus erat α + ι vocalibus effecta, constrictio eius semper ita facta est, ut α brevis remaneret. videntur sane aliqua exempla esse, quae huic regulae obstent. at eorum alia est ratio. primum enim Ἀλκμαίων nomen proprium antiquitus in Ἀλκμάων mutatum esse discimus ex *M* 394: Ἀλκμάονα δουρὶ τυχήσας. sed ipsa vetustate hoc exemplum ab eis, quae supra commemoravi, differt. nam cum ea aetate, qua in Ἀλκμαίων nomine ι evanuit, vis huius vocalis nondum tam procul a natura consonae spirantis abesset, quam postea in sermone Graeco ab ea discessit, fieri potuit, ut ι vel *j* inter α et ω exstincta productionem suppletoriam vocalis antecedentis efficeret[18]), praesertim cum haec vocalis in ἀλκμᾱ stirpe iam antea longa fuisset. quod posteriore aetate ita fieri non potuit. ipsam autem Ἀλκμάων formam, constrictione non Attica sed panhellenica factam, Attici non servarunt, sed aut primigeniam Ἀλκμαίων retinuerunt aut -ᾱ́ων terminationem deinceps per mediam -ᾰ́ων in έων corripuerunt. quae forma etiam in titulo sepulcrali 433, 10 exstat.

iam quae praeterea vocabula αι in α longam constrictam praebere videntur, in eis non αι constrictionem passa

---

[18]) similiter videtur etiam Curtius, Stud. II, 188 de vi ac natura ι vocalis, qualis antiquissima aetate linguae Graecae fuerit, iudicare.

est sed aut αιι aut αϝι aut αιϝ. et αιι quidem vocales antiquissima iam aetate ita coaluisse, ut altera ι evanescens α antecedentem produceret, facile credi potest. et habemus luculentissimum exemplum ἐλαία, quod, sive λι quaedam radix in eo latet (v. Grdz.[3] 336) sive alia, certe derivatum est de ἔλαιον suffixo ια, ut fieret *ἐλαι-ία, inde ἐλᾱί-α producta iam intra diphthongum α vocali, postremum per constrictionem ἐλᾶα. hoc enim ita pronuntiatum esse probatur exemplis a Weckleinio p. 64 sq. ex Aeschyli, Sophoclis, Aristophanis fabulis allatis. — αϝι literas simili modo mutatas esse atque αιι ne ipsum quidem difficile est intellectu. nam digammo exstincto productio suppletoria effecit ᾱ — ι, quae in diphthongum ᾱι coaluerunt.[19]) hanc autem aliter atque in ᾱ constringi non potuisse per se patet. exempla sunt notissima κάω, κλάω. — restat, ut de ᾱι ex αιϝ facta pauca dicam. atque cum cetera omnia exempla, quibus inconstantia linguae in constrictione αι diphthongi demonstrari posse videretur, facillima explicatione expediverim, confiteor in hoc uno genere praeiudicatae e ceteris opinioni me aliquantum condonaturum esse. habet tamen etiam haec ratio excusationem suam, quoniam ipsum discrimen, quod est inter αιϝ (αἰετός) et αι (Ἀθηναία), suadet, ut linguam, quae diversis modis utramque syllabam mutavit, digammum huius rei causam habuisse putemus. itaque, ut exemplo

[19]) non ignoro talem diphthongum in Graeca lingua exstitisse volgo negari, sed, ut opinor, immerito. nempe vetus illa âi diphthongus Indogermanica Graece aut ᾳ aut ῃ aut ῳ facta est, sed posteriore aetate cur nova ᾱι diphthongus nova ratione oriri non posset, causa nulla fuit. neque enim, quae Stud. I, 2, 206 de καίω et κλαίω exposuit, Gerthius mihi probavit, ex αϝjω factum esse -ᾱjω, inde aut correpta vocali -ᾰίω aut oppressa spiranti -ά́ω. assentirer sane huic explicationi, si αι et ᾱ et in his et in ceteris eiusdem generis exemplis eodem tempore in usu fuissent. sed quoniam in ipso verbo καίειν altera alteram secuta (nam a Thucydide καίειν dictum esse docet Poppo ad II, 49) neque veri simile est aliter in his vocibus atque in similibus αἰεί, Ἀθηναία etc. studium Atheniensium α pro αι pronuntiandae valuisse, etiam facta esse altera ex altera forma putanda est, ᾱ scilicet ex ᾱι.

utar, ἀετός non ex *ἀϳετος, ut Brugmanus, Stud. IV, 179 voluit, productione suppletoria factum esse existimo, sed ex *αἰϝετός ita, ut digammi vim interpositam ι vocalem tamquam transgressam esse statuam. quae sententia quamquam adhuc insolita est, tamen eam spero eis, quae modo exposui, probari posse.

ᾱι igitur in α longam constrictae (nam ad enumerationem exemplorum redeo) haec sunt exempla:

αιι in ᾱ correptarum certum nullum reperi ante Euclidis aetatem. unum enim, quod huc pertinere videtur, prorsus alius est naturae, Φωκαΐδες 199, 7 (in quo α longam fuisse quamquam certo documento non firmatum tamen veri simile est propter mensuram similium vocabulorum ut Κωπαΐδες in fine senarii Arist. Ach. 880). nam in Φωκαΐδες non videmus ι vocalem in uno eodemque vocabulo antea pronuntiatam, deinde evanescentem, quoniam *Φωκαιίς nusquam exstat; sed in ipso formando Φωκαΐδ stirpem ex Φωκαια- ι satis prisca aetate oppressa est. qua re etiam in ceteris vocibus eiusdem terminationis et in adiectivis, quae in -αϊκός desinunt, α longam esse mirari non possumus. de quo genere nonnulla et exempla et veterum grammaticorum iudicia collegit Lobeckius ad Phryn. p. 39 sqq. alterum exemplum est Ἐλαεῖ 173, 4, correptum ex Ἐλαιεῖ, quod 164, 6 et 170, 7 exstat, quod ab ἐλάα vix potest seiungi. sed quominus ut certum hoc exemplum afferam prohibet Πειρᾰεῖ mensura, de qua supra (p. 66) dixi. — αιι igitur vocalium constrictarum quamquam in eis inscriptionibus, de quibus ago, nullum certum exemplum exstat, tamen ne quis hanc lacunam sententiae meae esse suspicaretur, de ἐλαία supra pauca dixi. et addi potest Ἀχᾱϊκός (e. g. Eurip. Hec. 521. Tro. 652. 702. 863. 1017. Xenoph. Hell. IV, 3, 9), factum ex *Ἀχαι-ι-ικός, quia derivatum est de Ἀχαιία; quae forma quamquam primigenia fuit, tamen eam solam iustam esse Goettlingius, Allgemeine Lehre vom griech. Accent, p. 130, immerito putat.

αϝι in ᾱ correptae sunt in κάω, κλάω, quorum ex-

empla collegit Weckleinius p. 64. in ipsis inscriptionibus nulla reperi.

αιϝ in *ᾱ* correptarum praeter *ἀετός*, cuius forma non constricta exstat 322a, 73. 80: *αἰετιαῖοι, αἰετούς*, exemplum est *ἀεί* 36, 11 (*Ol. 88*) et 79, 9. *αἰεί* 333, 1 (*Ol. 72*).[20]) 32A, 25. 469, 3. 59f, 33 (*Ol. 92, 3*). posteriora utriusque scripturae documenta Weckleinius p. 63 affert. *αἰεί* ipsorum Atticorum sensu vetustatis quendam odorem habuisse testis est Marcellinus in vita Thucydidis, 52: *ὡς ἐπὶ πλεῖστον δὲ χρῆται τῇ ἀρχαίᾳ ἀτθίδι, ἡ τὸ ξ ἀντὶ τοῦ σ παρείληφεν, — καὶ τὴν δίφθογγον τὴν αι ἀντὶ τοῦ α γράφῃ, αἰεί λέγων.* de digammo huius vocabuli v. Grdz.[3] 359.

b. *ει* constringitur in *ε*, inde nonnumquam in *ι*, quarum haec sunt exempla:

ἐπετέου 185A, 27 (*Ol. 92, 3*). *ἐπέτεια* 121, 7. 122, 9. 123, 10, saepius. certa quaedam aetatis discrepantia ex uno illo exemplo colligi non potest, praesertim cum etiam 188, 3 *ἐπετείων* exstet in tabula tantum non eiusdem anni, cuius est 185.

Νεάνδρεα 240, 30. *Νεάνδρεια* 226, 10. 229, 21. 230, 25, 11. 235, 6[c]. *Νεανδρειῆς* 37z[1], 13. 247, 12.

Ἀνδρέᾳ 324a, 9.[21])

---

[20]) hoc exemplum, quia vetustissimum est, primo loco posui. tamen potest de eo dubitari, quoniam neque per se prorsus certum est et exstat in titulo versibus elegiacis composito. quod idem cadit in 469.

[21]) similem formam *Αἰνέᾳ* 478, 1 Kirchhoffius minusculis literis per *ει* scribit, cuius rei rationem metricam causam habuisse videtur. et quamquam nihil illo loco reliquum est nisi haec verba:

Α]ἰνέᾳ τόδε σῆ[μα
Τιμοκλῆς ἐπέ[θηκε,

tamen apparet priorem versum hexametrum fuisse. ergo E pro EI per vitium lapicidae positum esse existimandum est. *ἐπετείου* vero et *Νεάνδρεια* cur ipsa quoque neglegentia lapicidarum per E scripta esse putemus, prorsus nulla est causa. neque enim constrictionem *ει* diphthongi in *ε*, quam in ceteris formis supra allatis etiam Kirchhoffius factam esse statuit, exempla desunt neque adsunt scripturae E pro EI praeter unum, quod mira quadam natura sua exceptum esse supra

Δαρεικός 199, 5. 207, 13. *Πεντελεικός* 321, 8. 322a, 96.

Ἀλωπεκεεύς 184 A, 10. 185 A, 29. *Ἀλωπεκειεύς* 122, 3. 133, 2. 148, 3.

Ἀνκυλεεῖ 185 A, 23. plenioris formae nullum usquam exemplum reperi, sed quin exstiterit, dubitari nequit.

Αἰνεᾶται 234, 34. 237, 25. 238, 24. 241, 1. 242, 16. 243, 18. 244, 38. 256, 23. 257, 23. — *Αἰνειᾶται* 259, 18. — *Αἰνιᾶται* 236, 10.

Αὐλεᾶται 229, 5. 237, 2. — *Αὐλιᾶται* 226, 13. 227, 6[b]. 228, 2[b]. 238, 3. 239, 51. *Αὐλιῆται* 230, 9. *Οὐλιᾶται* 231, 7.

Πελεᾶται 230, 22[b]. 237, 5. — *Πελειᾶται* 236, 6. 233, 16[c]. 235, 11[c]. 239, 64.

Χαλκιᾶται 229, 11. 256, 23. 263 a, 13. 264, 19. — *Χαλκειᾶται* 238, 7. 261 A, 6.

ὠφελία 85, 3. eadem scriptura apud Platonem compluribus locis (e. g. Charm. 165 c. Lys. 214 e. 217 a. Euthyd. 275 e) in optimo codico Bodleiano exstat. huc quoniam accedit Herodiani testimonium (II, 611: *ὠφέλεια· εἰ δίφθογγος ἡ παράδοσις. ποιητικώτερον δὲ διὰ τοῦ ι καὶ παροξύνεται*), opus non fuit editores Platonis hanc formam a sermone Attico abiudicare.

retuli huc etiam *Χαλκιάτας* et *ὠφελίαν*, quamquam formarum per *ε* scriptarum alterius in titulis Atticis alterius omnino nullum exemplum exstat. nam consentaneum est in utroque vocabulo *ε* sequente vocali in *ι* attenuatam esse, quae mutatio omnium dialectorum Graecarum communis fuit, etsi in nulla tam pervolgata quam in Doride. cuius rei et exempla et veterum grammaticorum testimonia affert Ahrensius, dial. Dor. p. 121 sq. etiam Aeoles magis quam Iones *ε* in *ι* mutandae cupidos fuisse facile intelleget, qui eiusdem Ahrensii dial. Aeol. pp. 79 sq. 178 sq. comparaverit. tamen

(p. 254) ostendi. eadem igitur mea sententia est de exemplis modo commemoratis, quae Keilii de eis, quae ex inscriptionibus posterioris aetatis attulit Philol. XXIII, p. 248.

et Iones et Atticos ipsos quoque *ε* in *ι* suo Marte mollire potuisse facile concedi poterit et habemus hoc loco exempla *Χαλκιᾶται* cum nominibus similibus supra enumeratis. de *ὠφελία* dubitari potest, quia haec forma facillime etiam ita explicatur, ut de ipsa stirpe *ὠφελ*, non de adiectivi stirpe **ὠφελεσ* (de qua factum est *ὠφέλεια*) derivatum sit. certum igitur iudicium de hac re ferre non ausim.

c. *οι* constringitur in *ο*.

ποεῖν 40, 54. 45, 9. 344, 2. 373, 5. 402, 5. 466b. 471, 3. *ἀγαλματοποικοῦ* 324c, 23. — *ποιεῖν* 42b, 9. 10. 43, 7. 47b, 5. 49, 9. 51, 6. 12. 55c, 6. 8. 12. 59, 10. 25. 64b, 4. 5. 68, 9. 77, 4. 78, 3. 7. 105, 3. 282, 13. 319, 15. 18. 321, 37. 322a, 27. 51. 84. 90. 332, 3. 335, 2. 353, 3. 374, 6. 375, 3. 405.[22]) 406, 2. 418, 7. 477, 3. 483, 2. *ἱεροποιοί* 1A, 29. 30. 5, 2. 32A, 13. 19. 188, 6. *Ἱεροποιός* 439, 4. — videmus igitur ante Euclidis aetatem formam huius verbi non constrictam multo frequentioris usus fuisse quam constrictam, si quidem alterius 44 alterius 8 sunt exempla, quoad oculos meos non effugerunt. postea scripturam *ποεῖν* etiam magis increbruisse docent exempla a Weckleinio p. 59 sq. collecta, quorum tamen tantum non nullus usus esse potest, quia ille alterius scripturae exempla prorsus omisit, quibus opus esse ad iudicium de hac re ferendum unus quisque facile intellegit. ceterum Atheniensium proprium fuisse *ποεῖν* pronuntiare monetur etiam in Et. M. 679, 24: *ἰστέον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀποβάλλουσι τὸ ι λέγοντες ποῶ· καὶ ἀποροῦσί τινες λέγοντες, ὅτι εἰ ἄρα οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ καίω καὶ κλαίω ἀποβάλλοντες τὸ ι ἐκτείνουσι τὸ δίχρονον, διὰ τί καὶ ὧδε ἀποβάλλοντες τὸ ι οὐκ ἐκτείνουσι τὸ ο εἰς τὸ ω.* hoc discrimen eorum, quae de *αι* constricta supra exposui, ratione habita mirum videri iam non potest.

στοά 61, 7. 8. 322a, 49. 73. de *στοιά* cf. Curtium Grdz.[3] 204 et Weckleinium p. 53.

---

[22]) idem hoc est donarii privati fragmentum atque Rang. 44, quod Weckleinius exemplis *ποεῖν* scripturae inseruit. sed ΟΙΕΣΕΝ in lapide exstare testis est Rossius.

τριττόαν 5, 5, *τρίττοια*[*ν*] 534, 5, utroque loco addito *βόαρχον*, ut de sacrificio cogitari apertum sit. Kirchhoffius etiam 534, 5[23]) scribit *τριττόαν*. sed cum in lapide exstent literae ΤΡΙΤΤΟ'Δ · Β, dubitari non posse mihi videtur, quin *τρίττοιαν β*[*όαρχον*] legendum sit. hanc enim formam *προπαροξυτόνως* scribendam esse auctor est Herodianus I, 281, 15. -*οια* autem terminationem Ionica pronuntiatione ex *υια* factam esse docet Lobeckius, Pathol. elem. II, 25, 5.

Λευκονοεύς 237, 36. *Λευκονοιεύς* 140, 24. 176, 4. 238, 2.

d. *υι* contrahitur in *ῡ*.

nam haec non est constrictio, sed *υι* vocales inter se satis similes contrahuntur paulatim in unam, primum quidem pronuntiatione, deinde etiam scriptura.[24]) pronuntiatione enim *υι* satis prisca iam aetate maximeque apud Atticos in monophthongum coaluisse et veterum grammaticorum testimoniis a Lobeckio ad Phryn. 40 et Pathol. elem. II, 25 collectis et exemplis nonnullis invalescentis iam ante Euclidem simplicis *υ* scripturae confirmatur. quae postea magis etiam et ita pervolgata est, ut ipsi grammatici dubitarent, utrum *υι* an *υ* scribenda esset, utque in Homeri carminibus *δύῃ* optativus *σ* 348 et *υ* 286 in omnibus libris scriberetur, unde etiam interpolator, qui versus *Π* 97—100

---

23) hunc titulum paucis annis post Ol. 94, 2 exaratum esse scriptura eius certissimo testimonio est. tamen eo hoc loco usus sum, quia neque magnum esse potest discrimen aetatis (v. Kirchhoffium ad l. l.) neque habeo aliud exemplum scripturae *τρίττοια*.

24) alia est de hac re sententia Curtii, Stud. I, 2, 285, qui etiam *υι* diphthongum in *υ* constrictam esse putat exemplo allato *υἱός*. at primum per se veri simile est diversas esse naturas earum diphthongorum, quarum altera a vocali dura, altera a molli incipiat. deinde quae exempla a veteribus cum *ὑός* coniunguntur, omnia longam habent *υ* ex *υι* factam, ut *μῦα*, *ἑστηκῦα*, *τετυφῦα*. neque enim obstat, quod apud Homerum *υι* ante vocales nonnumquam corripitur. nam idem patiuntur etiam aliae longae vocales et diphthongi non in *ι* exeuntes, ut *β* 136 *οἶκον ἀπερχομένη*, *Β* 261 *εἰ μὴ ἐγώ σε*. apud posteriores vero poetas *υι* munere brevis vocalis fungentis nullum exemplum reperi.

composuit, novam finxit formam ἐκδῦμεν ex *ἐκδυῖμεν.[25]) huius autem recentioris scripturae longe aliam esse rationem atque constrictionis, quae facta est in Πειραιεύς, Weckleinius non intellexisse videtur, qui p. 53 utriusque generis exempla eodem capitulo comprehendit.

υ igitur pro υι scripta ante Euclidem in uno vocabulo υἱός exstat: ὑῆς 61, 14 (*Ol. 92, 4*) et ὑός 398, 4, ubi vitio lapicidae HYYϟ scriptum est. alioquin hoc exemplum etiam pluris aestimandum est quam 61, 14, quoniam titulum 398 ante *Ol. 84* exaratum esse docet ϟ literae figura. — ceterum iustae scripturae υἱός exempla non desunt, ut 374, 2. 397, 3.

3. Assimulatio, quae fit inter vocales in uno eodemque vocabulo interiectis consonantibus se excipientes, quamquam non eiusdem generis est cuius cetera, quae hoc capite comprehendi, tamen pauca exempla eius, quae in inscriptionibus Atticis digna commemoratu reperi, huc referenda esse putavi, quippe quae neque peculiari aliquo capite digna essent neque prorsus abhorrerent ab eis, quae antecedunt. assimulatione igitur orta est prior ο vocalis in

Ἀλωποκοννήσιοι 37z[1], 15. 234, 25. 266, 3. — Ἀλωπεκοννήσιοι 230, 8[b]. 236, 71, 6. 242, 8.

Πυανοψιών, quod 1 B, 21 exstat, iustam formam huius nominis fuisse et hac tituli pervetusti scriptura et Lycurgi apud Suidam atque Hesychii testimoniis confirmatur, qui Πυανόψια scribunt s. v. ortam autem esse ο ex ε vocali ex veriloquio intellegitur, quod apud Hesychium traditum est: οὕτω δὲ κέκληνται ὁ μὴν καὶ ἡ ἑορτὴ διὰ τὸ ἀθάραν ἑψεῖν, ἃ καλοῦσι πύανα. et assimulatione ο ex ε fieri facillime potuit in eo vocabulo, in quo ε paene necessario surdiorem quendam sonum a finitimis vocalibus acciperet.

Μουνιχία (215, 9. 273f, 15) his exemplis adnumerandum esse fortasse aliquis putat. sed in hoc vocabulo ι non propter similitudinem syllabae insequentis, sed antiquitus et

---

[25]) dixi de illo loco, de quo alii aliter iudicarunt, in „Quaestionibus de pronominum personalium formis et usu Homerico", Stud. VII, p. 111.

iam in *Μούνιχος* pronuntiatam esse docet Ahrensius, Rh. Mus. XVII, 362 sq., qui alia praeterea exempla earundem terminationum *-υχος* et *-ιχος* inter se mutatarum affert.

CAPUT III.

DE CONSONANTIBUS.

De natura singularum consonantium et de mutationibus, quae in eis fiunt, nonnulla in dialecto Attica exstant satis digna, quae commemorentur. sed quoniam omnia non solum notissima sunt sed etiam facilia explicatu, nihil aliud nisi exempla, quae in inscriptionibus insunt, quam potui accuratissime collegi et, si quid de una alterave re quaerendum viri docti reliquerunt, hoc breviter tractavi.

I. De spiritu et de aspiratione consonantium explosivarum.

Attici magis quam ceteri Graeci spiritus asperi cupidi erant et vocalibus praefigendi et consonantibus explosivis subiungendi. cuius rei non pauca snnt eaque certissima veterum grammaticorum testimonia. tamen haec aspiratio, quam in nonnullis vocabulis reperimus, quae eam neque antiquitus habuerint neque in communi sermone omnium Graecorum habeant, non tam Attica fuit, ut ceterae dialecti prorsus ab ea abhorrerent. imo vero cum in omnibus linguis Indogermanicis postumae, ut ita dicam, aspirationis non pauca exempla exstent, tum Graecorum non solum Atheniensium sed etiam ceterorum sermo maxime volgaris perquam *δασυντικὸς* fuit. de qua re accurate egit V. H. Roscherus dissertatione, quae inscribitur „De aspiratione volgari apud Graecos“, primo volumini „Studiorum ad Grammaticam Graecam et Latinam pertinentium“ inserta, qua non solum ipsius aspirationis natura ac ratio luculente explicata et

amplissimo apparatu exemplorum illustrata, sed etiam illud magis confirmatum est, quod Curtius, Grdz.[3] 476 sq. statuerat, numquam in lingua Graeca vice versa tenuem consonantem ex aspirata factam esse. aliter autem id genus aspirationis se habet, quod in vocalibus versatur, quod quamquam ab altero Roscherus ita seiunxit, ut illud solum tractaret, tamen eadem causa contineri consentaneum est, quae in duobus diversis generibus diversa effecerit. nam spiritum asperum in singulis dialectis praeter morem ceterarum non solum, ut aspirationem consonantium, de integro nonnullis vocibus additum esse videmus, sed etiam servatum in compluribus ex antiquissima aetate totius linguae Graecae. neque hoc potest mirum videri ei, qui meminerit Graecos in consonantibus explosivis admodum tenaces fuisse antiquitatis neque ulli in plerisque earum studio mutandi indulsisse praeter ipsum hoc, de quo agimus, aspirationis, spiritum autem asperum non antiquum aliquod et inveteratum elementum linguae Graecae fuisse, sed ubique ortum esse interitu spirantis alicuius paulatim facto. hoc igitur studium Graecorum quam maxime proprium delendi spirantes, postquam debilitando ad spiritum asperum pervenit, cum tamquam de proposito non desisteret, *δασυντικὸν* illud adversarium reperit. itaque ea, quae nunc exstant, insolitae aspirationis exempla duplicis originis esse possunt, si quidem spiritus asper aut ab altero illo studio mutandi imminens sibi exitium effugit aut altero procreatus est. hoc igitur discrimen in enarrandis exemplis acriter tenendum est.

1. A vocalium enim aspiratione initium faciam, de qua egit Curtius, Grdz.[3] 639 sqq. sed cum ibi duo illa, de quibus modo dixi, exemplorum genera ita distincta sint, ut, quaecumque alicubi in inscriptionibus Atticis vocabula ab H litera incipiant, ea, si antiquitus spirantem primam literam habuerint, huius vestigium spiritum servasse putentur, quoniam exempla ex tabula 324 petita per se nihil valere supra (p. 238 sq.) dixi, facere non possum, quin ea tantum vocabula in priore illo genere ponam, in quibus et

spirantem aliquam olim fuisse ars etymologica doceat et spiritus notam praeter 324 alia quoque saltem una inscriptio additam praebeat.

a. hac igitur ratione examinata eius aspirationis, quae ex vetere aliquo aut digammate aut sigmate reliqua est, haec remanent in inscriptionibus Atticis vetustioribus exempla:

ἁκούσια 1 B, 1 ante Ol. 81. hoc vocabulum Curtius eis adnumerat, in quae spiritus asper posteriore aetate irrepserit. sed Giesii sententia satis probabilis mihi videtur, qui ἀ-ἑκων in ἄκων coaluisse putat, „Ueber den aeol. Dial." p. 401. talis enim synaloephe praesertim in volgari sermone facillime fieri poterat, nec fortasse ἑάλων, quod Giesius affert, aliter explicandum est.

ἑλπίς 442, 8. de digammo v. Grdz.[3] 248. cf. Keilium, Sched. epigr. 8.

ἕχον 166, 6. 170, 7. καθέχει 479, 3. accedunt nonnulla exempla ex 324. Keilius l. l. Giesium secutus digamma originem spiritus asperi fuisse putat. sed σ statuendam esse docet Curtius, Grdz.[3] 182 sq.

Ἱλισοῦ 273 f, 16. de digammo v. Grdz.[3] 334 sq. et Keilium l. l. q.

ἕνη, quod Curtius in hoc numero posuit, propterea omisi, quod haec in communi sermone Graecorum iusta et usitata forma fuit. exstat 324 c, 28, praeterea ἕνοις 273 b, 26. contra quod scriptum est ἔνη 189 a, 12, in exemplis omissae H literae supra commemoravi.

omisi ἑργάζομαι, οἱκεῖν, Οἱνηΐς, ὡνεῖσθαι, quia solius tabulae 324 erroribus hae scripturae nituntur.

b. spiritus asper posteriore aetate additus est in his vocabulis:

Ἅβδηρα 242, 20. παρὰ Ἅβδηρα 256, 30. παρ' Ἄβδηρα 228, 16. 230, 14[b]. 231, 14. 235, 11[c]. huius psiloseos elisio vocalis antecedentis in παρά praepositione facta causa fuit. nam per se positi Ἁβδηρῖται praeter 259, 21 semper per HA

scribuntur: 226, 5. 228, 17. 230, 15[b]. 231, 20. 233, 17[c]. 235, 9[c]. 242, 8. 244, 64. 256, 15.

Αἱραῖοι 37u, 25. 230, 5. 232, 6. 233, 5[b]. 234, 12. 264, 5. — *Αἰραῖοι* 226, 6[b]. 240, 7. — *Αἰραιῆς* 238, 13.

Αἶσα 243, 33.

Αἵσων 239, 35. *Αἱσώνιοι* 240, 49. 242, 28. 244, 61. 256, 31. — *Αἰσώνιοι* 257, 53. *Αἰσωνῆς* 236, 16.

ἁριθμόν 167, 9. ? 164, 8. *ἀριθμόν* e. g. 322a, 97.

Ἁσσηρῖται 234, 26. — *Ἀσσηρῖται* 229, 2[b]. 230, 11[b]. 231, 13. 233, 43. 238, 16. 242, 14. 243, 36. 244, 67.

Ἑρχιεύς 188, 7. [324c, 67. 50.] — *Ἐρχιεύς* 179, 16. 296, 4. ? 299, 12. 318A, 17.

ἑψηφισμένων 31A, 22. cf. *ἕσταλκα, ἕστην* apud Keilium l. l. 10 sq.

Ἥσσιοι 230, 25, 6. 250, 1. — *Ἤσσιοι* 226, 9. 264, 20.

Ἱλλυριός 277, 20. alia exempla desunt.

Ἱσθμοῖ 8, 12. 420, 4. 6. hoc vocabulum, quod Curtius Grdz.[3] 373 de *ἰ* radice derivat, Keilio l. l. ansam praebuit, ut digressionem illam de aspiratione Attica faceret. iustae scripturae in titulis Atticis nullum est exemplum.

Ὁαιεύς 121, 3. 122, 2. 148, 2. *Ὁαεύς* 318A, 3. *Ὁῆθεν* 180b, 15. — *Ὀᾶθεν* 375, 2. *Ὀῆθεν* 324c, 20.

ὀγδόη 325, 13. — *ὀγδόη* e. g. 273b, 11. *ὀκτώ* e. g. 322a, 35. 43. cf. *ὀκτώ*, quod est in tabulis Heracliensibus.

de nonnullis eorum nominum propriorum, quae modo enumeravi, fortasse dubitari potest utrum recte aspiratio eis praefixa Attico sermoni tributa sit an exempla spiritus lenis, quae alioquin exstant, psiloseos posteriore aetate factae documenta iudicanda sint. tamen in plerisque veri simile est spiritum lenem antiquitus pronuntiatum esse cum propter etymologiam, quatenus perspicua est, ut in *Αἶσα, Ἰσθμός*, tum propter usum scriptorum et Graecorum et Romanorum. quamquam haec omnia afferre et longum et supervacaneum fuit. unum addo, me in his alteris exemplis aspirationis Atticae ex eis, quae apud Curtium l. l. exstant, haec omisisse: *ἅγειν, ἁλώπηξ, ἁναγράφω, ἁνάλωμα,*

ἄνδρα, Ἀξιοπείθης, ἀπό, αὐτός, ἐκ, ἐν, ἐπί, ἐς, Εὔδικος, ὀφθαλμός, quippe quae in sola tabula 324 exstent.

2. Aspiratio consonantium explosivarum, in qua tota versatur Roscheri dissertatio, eis legibus et apud Atticos et apud ceteros Graecos circumscripta fuit, ut fere in solis literis tenuibus maxime tum fieret, cum aut sibilans vel nasalis antecederet aut liquida vel sibilans sequeretur, non tamen ita, ut a singulis literis tenuibus per se positis prorsus aliena esset. has regulas exposuit et confirmavit Curtius, Grdz.[3] 455 sqq. exempla et testimonia veterum grammaticorum diligentissime collegit Roscherus, nonnulla etiam Weckleinius p. 42 sq. mihi in hac re nihil aliud suscipiendum est nisi ut pauca exempla, quae in titulis Atticis vetustioribus exstent, adscribam.

θυηχοῦ 322a, 79. 95. 324c, 62. θυηκόοι — ἱερεῖς Hesychius. latet in hoc vocabulo (σ)κοϝ radix, de qua etiam θυοσκόος derivatum est. cf. Grdz.[3] 144 sq. θυηχοῦ scripturam immerito in dubitationem vocatam esse recte iudicat Weckleinius.

χάλχας 324a, 50. χάλκας 324c, 35. 69. 75. pristina forma fuit κάλχη (cf. Hesychium s. v. et Curtium, Grdz.[3] 145). inde aspiratione κ literae factum esse χάλχη, hoc autem solita apud Graecos aspiratarum dissimulatione in χάλκη mutatum esse probabiliter exposuit Roscherus l. l. 101. quam ob rem κάλχη et χάλκη, etsi utrumque non saepe, tamen pari iure usurpantur, media autem forma χάλχη nisi loco modo allato omnino nusquam exstat. qui quoniam est in tabula 324, tota haec Roscheri explicatio non ita magnam speciem veritatis haberet, nisi accederet simillima ratio nominis, quod sequitur.

Χαλχηδόνιοι 230, 11[b]. 240, 36. 242, 23. 243, 11. 247, 15. 258, 2. Χαλ- 235, 2. — Καλχηδόνιοι 238, 9. 239, 18. 259, 4. Κα- 229, 14. -χηδόνιοι 236, 71, 4. Χαλκηδών et Χαλκηδόνιοι, quamquam primigeniae formae fuissent, tamen, postquam antiquissima aetate in Χαλχηδών, inde in Καλχηδών

et *Καλχηδόνιοι* mutatae essent, infima demum aetate usurpari rursus coeptas esse exposuit Roscherus l. l. 98 sqq. qui quoniam satis probabiliter ostendit veriloquium Calchedonis ab aere repetendum esse, non habeo, cur ei non assentiar.

alia exempla aspirationis postumae non memini me in inscriptionibus Atticis vetustioribus legere, nisi quod ΧΣ et ΦΣ scripturas pro ξ et ψ tantum non semper adhibitas hanc causam habuisse Roscherus et Weckleinius recte iudicant. huc accedit, quod ἐκ praepositio, ubi sequitur vocabulum a σ litera incipiens, semper mutatur in ἐχ: ἐχ Σαμίων 56 b, 7. ἐχ Σάμου 188, 20. 34. nam cum omnino eae praepositiones, quae in consonantes desinerent, cum nominibus insequentibus assimulatione consonantium coniungi solerent, de qua re infra plura dicam, aspirandi vis sibilantis tanta fuit, ut κ in χ mutaret.

II. De geminatione literae caninae.

Ρ literae in vocabulis compositis inter vocales non geminatae pauca exempla reperi:

ἀποραίνονται 125, 5. 128, 5. *ἀποραντήριον* 159, 6. *ἀπο[ραν]τήριον* 158, 6. — iusta scriptura ρρ saepius exstat: *ἀπορραίνονται* 120, 5. 121, 4. 122, 5, 130, 4. 131, 4. 132, 4. *ἀπορραντήριον* 146, 3. *ἀπορ[ρα]ντήριον* 156, 6. dubitatur, num radix huius verbi ab initio digamma habuerit; Curtius quidem Grdz.[3] 215 hoc negat.

ἀράβδωτα 322 a, 55. 66. *ἀρράβδωτος* ib. 65. in radice huius vocabuli quamquam antiquitus digamma fuit (Grdz.[3] 327), tamen ρ literae geminationem eodem modo quo in aliis interdum neglegi mirari non possumus.

vitio quadratarii factum esse videtur, quod *Μυρρίνη* nomen proprium 475 per unam ρ scriptum est, praesertim in versu iambico senario: *[λοι]μῷ θανούσης εἰμὶ [σῆ]μα Μυρ(ρ)ίνης*.

III. De geminatione sibilantis ante literas explosivas positae.

Pinguiorem quandam, qualis interdum fuit, σ literae ante consonantes duras positae pronuntiationem Graecos geminata scriptura sibilantis significasse notissimum est. quicumque enim vel levissime studia epigraphica attigit, cum primum Corpus inscriptionum Graecarum inspexit, in primo primi voluminis titulo reperit *Ἀρίσστωνος* nomen ita scriptum. huius igitur generis nonnulla exempla, quae in inscriptionibus Atticis vetustioribus exstant, satis habui breviter adscribere: *ἄρισστα* 9, 20. *Αἰσσχύλου* 398, 3. *Ἀσστυπαλαιῆς* 233, 28. *Ἡφαισστιῆς* 233, 8[c]. *ἐσς Τένεδον* 233, 20[c]. 21[c]. *ἐσστήλη* 103, 2. *Τελέσστας* 441 a, 5. — horum exemplorum primum non magni faciendum est, quia exstat in titulo corruptissimo. *Τελέσστας* non ad ipsorum Atticorum sermonem pertinere videtur, quia exstat in epitaphio civium Cleonaeorum, in quo alia quoque parum Atticae pronuntiationis exempla habemus ut *Δαμοφάνης*, *Λυκοδόρκας*. 398 est titulus donarii privati, qui Atticam et Ionicam literaturas mirum in modum mixtas exhibet. remanet igitur, si *ἐσστήλη* scripturam, in qua prior σ assimulatione regressiva orta est, excipimus, prorsus integrae auctoritatis fere sola tabula 233, una ex eis, in quibus catalogi sexagesimae tributorum perscripti sunt. in qua cum tria sint exempla scripturae alioquin insolitae, unius lapicidae consuetudinem vel pronuntiandi vel scribendi causam eorum fuisse apparet.

IV. De σσ et ττ inter se mutatis.

Inter consuetudinem scribendi vetustiorum et recentiorum scriptorum Atticorum haec est discrepantia vel notissima, quod Thucydides et tragici poetae fere semper σσ literas geminatas ita scribunt, Aristophanes autem et prosae orationis scriptores posterioris aetatis ττ. quod quomodo explicandum esset, iam dudum viri docti intellexerunt. nam

cum cogitari non posset ab ipsa lingua σσ in ττ literas multo durioris soni mutatas esse, ita hanc rem se habere iudicarunt, ut Attici, quamquam volgari sermone apud eos ττ[26]) semper usitatae fuissent, tamen scribendo Ionum, quippe qui et poeseos et prosae orationis auctores toti Graeciae praeiissent, exemplar secuti σσ praetulisse, deinde, cum ipsi in dies magis artium et literarum principatum occuparent, ad suam indigenam ττ et pronuntiationem et scripturam rediisse putandi sint. hanc rationem inter alios exposuit Grassmannus, „Ueber die verbindung der konsonanten mit folgendem *j* und die davon abhängigen erscheinungen“, K. Z. XI, p. 34 sq. sed alia est, ni fallor, sententia Bergkii (Griech. Literaturgesch. I, 74), cuius verba ita intellego, ut putet Atticos antiquas ττ literas paulatim in σσ mutasse, deinde, ne nimia esset pronuntiandi mollities, consulto ad ττ rediisse. hanc igitur, quae re vera fuisset, redintegrationem pristinae formae Aristophanem et plurimos veterum scriptorum statim arripuisse, cum tragici et Thucydides in vetustiore vel potius mediae aetatis pronuntiatione σσ perseverarent. at huic explicationi, quae ei, quam supra significavi, prorsus contraria et ipsa per se parum probabilis est, certissima et constantissima inscriptionum vetustiorum consuetudo obstat, in quibus ne uno quidem loco σσ pro ττ scriptae sunt nisi in nominibus propriis

---

[26]) nam antiquitus σσ et ττ pari iure ex τ*j* vel κ*j* vel aliis literis, quaecumque in eis laterent, assimulatione aut regressiva aut progressiva factas esse cui minus notum est, potest apud Curtium, Grdz.³ 614 sqq. harum mutationum rationem expositam inspicere. eas igitur solas σσ literas, quae pristinae alicui *j* aut ϝ deberentur, in ττ mutari potuisse consentaneum est. quam ob rem Halicarnassenses a ττ scriptura prorsus abhorrent, quia nomen eorum antiquitus simplicem σ ex τ factam (cf. Ἁλικαρνατέων Stud. V, p. 264), habuit (Ἁλικαρνάσιοι C. i. A. 229, 19 b), unde geminatione postuma factum est Ἁλικαρνάσσιοι (230, 29 b. 233, 10. 235, 13 c. ? 240, 80) vel Ἁλικαρνασσῆς (226, 12. 256, 34). neque alibi usquam ττ in hoc nomine scriptae exstant, ita ut Bergkius formam Ἁλικαρναττεῖς apud quem veterem scriptorem repererit nesciam.

maxime urbium et civitatum Ionicarum.[27]) hoc igitur argumento quoniam priorem illam de *σσ* et *ττ* inter se mutatis sententiam luculente confirmari posse spero, catalogum omnium exemplorum utriusque scripturae subiunxi.

1. Et nominibus propriis quidem per *σσ* scriptis opus non est singularum inscriptionum numeros me addere, quia ex indicibus Kirchhoffii facile cognosci possunt. sunt autem nomina haec: *Ἄρλισσος*, *Ἀσσηρῖται*, *Ἤσσιοι*, *Θύσσιοι*, *Κυρβισσός*, *Κυρβισσῆς*, *Μυγισσῆς*, *Πράσσιλος*, *Τειχιοῦσσα*, *Ὑμησσῆς*. accedunt *Κοσσ[αῖοι]* 37 z''', 9. horum nominum plurima omnino nusquam per *ττ* scripta exstant, quae tamen causa non est, cur in eis *σσ* tales fuisse putemus, ut in *ττ* mutari non possent ea, quam supra significavi, ratione adhibita. natura autem *ττ* scripturae expertes fuerunt: *Ἁλικαρνασσῆς*, de quibus iam dixi (p. 284), *Ἀρκέσσεια* (240, 74), *Μυήσσιοι*, *Τελεμήσσιοι*. leguntur enim: *Ἀρκέσεια* 256, 15. 237, 22. 239, 50. 261, 3. *Μυήσιοι* apud Stephanum Byzantium. *Τελμησέες* Herod. I, 84, *Τελμισεῖς* Hesych. s. v.; *Telmesus*, *Telmeses* Cic. divin. I, 91. 94, ut ceteros nonnullos locos omittam. quamquam de Telmessibus dubitari potest, quia *σσ* in nomine eorum multo saepius quam *σ* scriptae sunt.

unum est vocabulum, cui Ionicam originem vindicare nullo modo possumus, quod per *σσ* scribitur, *Λάοσσος* nomen proprium civis alicuius Atheniensis, 323, 8. 324c, 66. 68. 51. cuius veriloquium haud dubie tale fuit, ut *ττ* litterarum pronuntiationem non admitteret. neque enim inepte *λαοσσόος* comparatur cognomen Minervae, quod Hesychius s. v. aut per *τοὺς λαοὺς σώζουσα* aut per *ἡ σοοῦσα, τουτέστι παρορμῶσα εἰς τὸν πόλεμον* explicat.

εἰργάσσατο forma poetica 403, 3 exstat in versu senario distichon elegiacum sequenti: *Κυδωνιάτης Κρησίλας εἰργάσσατο.*

---

[27]) nam non solas civitates Ionicae originis tale aliquod privilegium habuisse supra (p. 247) dixi.

praeterea exstant literae -εσσο- 17, 6 in fragmento tam exiguo, ut de eo nihil iudicari possit, et -σσυρ- 229, 20, 4 in catalogis tributorum, qua re nominis alicuius civitatis particula esse putanda est.

2. Alioquin semper ττ scriptae sunt, quarum haec habes exempla:

Βοττιαῖοι 52 a, 4. 234, 19. Γαργήττιος 294, 2. Θρᾷττα 277, 15. 16. 21. Κήττιος 293, 4. 294, 6. Μελιττ- 277, 29. Σφήττιος 188, 20. 257, 3. praeterea -ττιος 390, 2. Ἀττα- 440, 11.

ἅττα 32 B, 12. ἐλαττ- 25 a, 7. θάλαττα 37 p, 36. 40, 19. 283, 24. 540, 10. καττίτερος 319, 5. κυπαρίττινα 280, 6. πλάττω 324 c, 1. πράττω 7, 11. 79, 4. 7. τάττω 40, 6. 43. τέτταρες 9, 11. 28, 23. 54, 16. 55 a, 4. 8. 77, 7. 114, 4. 133, 1. 157 b, 1. 146, 7. 161, 1. 170, 2. 273 b, 1. 4. 50. f, 32. g, 10. 321, 9. 322 a, 31. 34. 38. 81. b, 10. 324 a, 10. c, 33. τριττόα vel τρίττοια 5, 5. 534, 5. τριττός 500, 2. 502, 2. 517, 3. 5. 518, 3. φυλάττω 40, 46. — praeterea -οττεσθαι 2 A, 16. -ιοττε- 7, 5.

ἑκαττόν, quod 77, 8 exstat, soli vitio lapicidae tribuendum est. et sequitur in eodem lapide (11) iusta scriptura ἑκατόν.

V. De ξύν aut σύν praepositione.

Formam antiquiorem ξύν (de cuius veriloquio v. Grdz.[3] 345 sq.) ante Euclidem pervolgatam fuisse et tempore belli Peloponnesiaci in σύν mutatam esse notissimum est. qua re Thucydides et Aristophanes semper aut certe plerumque ξ scribunt, cuius rei praeter codicum consuetudinem testimonia veterum grammaticorum habemus (v. Weckleinium p. 58), posteriores scriptores σύν. neque alia est inscriptionum vetustiorum et recentiorum discrepantia, quamquam in his satis magno temporis spatio scribendi consuetudo paulatim mutata est. quod quoniam primus Boeckhius (Abhandlungen der Berliner Acad. 1834 p. 26 sq.), deinde eum

secutus Weckleinius p. 57 exposuerunt et exemplis illustrarunt, mihi nihil reliquum esse potuit, nisi ut ea exempla recentioris scripturae, quae ante Ol. 94, 2 exstarent, omnia uno conspectu paulo commodioris, quam apud Weckleinium esset, usus comprehenderem.

433, 46. Σ]υνφέρμιος.	*Ol. 80, 1.*	v. Boeckhium l. l.
234, 34. *Λύκιοι καὶ συν.*[28])	*Ol. 83, 3.*	—
235, 12c. *Σερμυλιῆς κα[ὶ] συν.*	*Ol. 83, 4.*	—
—	*Ol. 84, 2.*	*ξυνεγραμ[μάτευε]* 237, 36.
238, 2. *συνε[γραμμάτευε].*	*Ol. 84, 3.*	—
—	*Ol. 86, 4.*	*ξυμμαχίαν* 33, 1.
40, 54. *συν[ε]χῶς.*	*Ol. 89, 1.*	*ξυ[μβι]βασάντων* 40, 24. *ξυμμάχων* 42.
51, 10. *συνδιεπολέμησαν.*	*Ol. 89, 4—91, 4.*	—
32 A, 9. 16. 17. 23. *συν-* in compluribus compositis.	ca. *Ol. 90.*	—
180 b, 6. c, 11. *συνάρχουσι.*	*Ol. 90, 3.*	*ξυνάρχουσι* 180 c, 18.
275, 7. 277, 5. 12. *σύν.*	*Ol. 91, 2.*	—
—	*Ol. 91, 2.*	*ξυνάρχουσι* 183 e, 7. 8. d, 8. 10. 12. 14.
274, 4. 12. 19. *σύν.*	paulo post *Ol. 91, 2.*	—
—	*Ol. 92, 1.*	*ξύμμαχοι* 184 A, 13. *ξυνελέξαμεν* 185 A, 27. 32. 57. 60.
185 B, 23. *σύμ[παντος].*	*Ol. 92, 2.*	*χ[συνελέξαμεν]* 185 B, 18.
188. *συν-* (fere semper in *συνάρχουσι*) quater et vicies.	*Ol. 92, 3.*	*ξυνάρχοντες* 188, 2.
58, 8. *συγγραφέων.*	*Ol. 92, 3.*	—
60, 6. *συνιστάμενοι.*	*Ol. 92, 3.*	—

28) hoc est *σύνεδροι.* v. Rangabé, Antiquités helléniques I p. 300.

324a, 34. 41. 59. 26. c, 29. 26. συν- in compluribus compositis.	*Ol. 93, 1.*	—
—	*Ol. 93, 1.*	ξυνάρχουσιν 138, 3.
189a. b. συνάρχουσι decies et octies.	*Ol. 93, 2.*	—
139, 3. σ[υναρχουσιν].	*Ol. 93, 2.*	—
146, 1. συνάρχοντες.	*Ol. 94, 1* aut *2.*	—

incertae aetatis sunt σύμμικτον 204, 8 et συμ- 222, 3. de catalogo ceterorum exemplorum vix opus est me commemorare non omnes locos adscriptos esse, quibus ξ exstaret, sed eos tantum, quibus haec scriptura alteri aut in eodem titulo aut in simili aliquo vel aetate propinquo exstanti responderet. e tota autem tabula facile intellegitur, quam tenaces vetustioris formae lapicidae publici fuerint. nam cum nonnulli iam dudum coepissent σ scribere, in rationibus quaestorum Minervae non ante Ol. 92, 3, in traditionibus eorundem quaestorum non ante Ol. 93, 2 haec mutatio facta est. deinde et in his et in ceteris inscriptionibus recentior scriptura pervolgata fuit. perpauca certe sunt exempla, quae obstent, quae a Weckleinio l. l. collecta sunt.

VI. De assimulatione literarum nasalium.

Nonnumquam in inscriptionibus Graecis omnium aetatum ν literam exaratam reperimus, ubi e communi consuetudine et lapicidarum et librariorum μ aut γ scribi oportebat. cuius rei in titulis Atticis vetustioribus haec sunt exempla:

1. in commissura vocabulorum compositorum: Ἑκατονπέδῳ 156, 5. 159b, 5. ἔνγραφοι 446, 34. ἐνκαυταῖς 324a, 22. 49. c, 12. 21. ἐνκέαντι 324c, 13. ξυνβουλευσοντ- 87, 4. ξυνμάχων 9, 22. 23. ξυνμαχίαν 30. συνγραφέων 58, 8. συνλ[ογέας?] 66, 3. Συνφέρμιος 433, 46.

2. intra singulas stirpes: Ἀνκυλεεῖ 185a, 23. ἀνφοτέρων 473, 2. Ἀριστάνγελος 434, 26. Βρυνχειῆς 231, 12.

Γρυνχῆς 229, 12[b]. 236, 8[c]. 239, 77. 244, 78. ἐνγύς 465, 2. Εὐάνγελος 434, 27. Κλεόνβροτος 433, 28. λανβάνειν 1 A, 42. Λανψακηνοί 230, 4[b]. Ὀλυνπιάρατος 447, 38. Σηλυνβριανοί ?229, 13. Σίνγιοι 233, 18[b]. 234, 21. 235, 5[c]. Στρόνβιχος 388. τυνχ[αν] 48, 2.

non ignoro Κλεόνβροτος et Σηλυνβριανοί esse vocabula composita, sed posteriori generi ea adscribenda esse putavi, quia nasalis litera in eis non ante commissuram posita est, sed ab initio stirpis posterioris iam ante compositionem pronuntiabatur. omisi Λαμπτρεύς 386 (= Rang. I, 48), quod Weckleinius p. 49 affert. nam quae in hoc nomine exstat Λ figuram ex M reliquam esse apertum est.

similia eorum, quae adscripsi, exempla ex posterioribus titulis Atticis et ex usu ceterarum dialectorum collegerunt Giesius, „Ueber den aeolischen Dialekt" p. 85 sqq. Franzius, Elem. epigr. Gr. p. 49, Weckleinius, Cur. ep. p. 49. ex quibus omnibus si quaeritur num quid de ipsa pronuntiatione colligi possit, non dubito hoc prorsus negare. primum enim nemo cogitabit literas νπ, νκ, νλ et similes prorsus accommodate ad scripturam pronuntiatas esse, quoniam in eisdem inscriptionibus, quae eas ita scriptas hic illic exhibent, assimulatio in commissura vocabulorum saepissime facta est; unde intellegimus, quemadmodum Graeci soliti fuerint volgari sermone nasales consonantibus insequentibus assimulare. quod cum non ignoraret, Giesius ita rem sibi finxit, ut ν ante literas non dentales scripta medium quendam et consonantis insequentis natura temperatum sonum significaret, quem cum anusvara Indorum non inepte comparavit. at parvam habet speciem probabilitatis paucis illis exemplis scripturae alioquin inusitatae peculiarem aliquam pronuntiationem tribuere[29]), praesertim cum Giesii explicatio

[29]) nam pauca haec exempla non eadem ratione tractanda esse, qua similem primo obtutu, sed prorsus certam consuetudinem inscriptionum Cypriarum nuper Deeckius et Siegismundius (Stud. VII, 229 sqq.) explicaverunt, facile intellegitur.

in eas voces, in quibus νμ aut νλ se excipiant, non quadret. ipse enim talia exempla, e quibus unum affert συνμαχία, a ceteris accurate distinxit. in quo quamquam arguto et circumspecto iudicio usus est, tamen vereor, ne subtilius quam rectius in hac re versatus sit. mihi quidem ν illa praeter consuetudinem scripta nullam aliam causam habere videtur nisi neglegentiam quandam lapicidarum, qui hanc literam nasalem, quippe quae sola a sermone Graeco in fine vocabulorum ferretur, totius generis nasalis muneribus fungi facillime poterant existimare.

CAPUT IV.

DE VOCALIBUS ET CONSONANTIBUS IN COMMISSURA VOCABULORUM SE EXCIPIENTIBUS.

1. Hiatum, elisionem, ν paragogicam, assimulationem consonantium non seiunctim tractanda, sed hoc uno capite comprehendenda putavi, quia, quae de eis in inscriptionibus Atticis notanda sunt, unam causam communem habent in consuetudine volgaris sermonis positam. nam cum in elegantiore genere dicendi ea lex valeat, ut singula vocabula diligenter distincta pronuntientur, cotidianus usus hanc legem si minus tollere at saltem ita lenire solet, ut complura vocabula, quae arctiore aliquo sententiae vinculo inter se cohaereant, etiam pronuntiatione minus interpuncta continuet et tamquam uno accentu neglegentius comprehendat. hoc igitur tenendum est, si quis de eis, quae in commissura vocabulorum a lapicidis (non aliter atque a librariis, quorum neglegentia in hoc genere notissima est) fiunt, recte iudicare volet. nam non paucis locis neglegentia illa pronuntiandi etiam in scripturam irrepsit, ut si ἱερῶγχρημάτων tamquam unum vocabulum scriptum est. sed accedit alterum ei, quod modo significavi, quodammodo contrarium. pronuntiandi enim neglegentiae opposita est neglegentia scribendi,

quae cum ea sit, ut singularum literarum et syllabarum sonus non prorsus accurate in lapide exprimatur, interdum efficit, ut prior illa neglegentia pronuntiandi oculos legentium lateat. quam ob rem mirari non possumus, quod assimulatio certarum consonantium, quae in vocabulis sententia conexis pronuntiando semper facta esse credenda est, scribendo totidem fere locis exprimitur atque non exprimitur. neque aliter se habent, de quibus supra dixi, exempla assimulationis intra singula vocabula omissae.

2. Eadem ratio in hiatu adhibenda est, qui etsi natura quam maxime alienus est a celeritate et neglegentia pronuntiationis, tamen non raro in inscriptionibus admittitur. et cum triplici modo hiatus evitari possit, crasi, elisione, *ν* paragogica, ex his duarum priorum in titulis Atticis admodum parcus est usus. quod de crasi iam supra (p. 266 sq.) commemoravi, cum de ratione vocalium contrahendarum agerem. elisionis aliquanto plura sunt exempla, sed ne haec quidem ullo modo numerum eorum aequiparant, in quibus hiatus scribendo certe non evitatus sit. non tamen operae pretium esse putavi utriusque generis omnia exempla colligere, opus non tam difficile quam molestum, unde non sperabam umquam quemquam quidquam fructus percipere posse. sed ne quis lapicidarum Atticorum patientiae hiatus scribendi nimium me tribuisse existimaret, adscripsi documenta huius rei ex duobus titulis maioribus repetita, 32 A et 40:

τὰ ὀφειλόμενα 32 A, 3. 8. *τῇ Ἀθηναίᾳ* 3. *ἃ ἐς* 5. *ἅ ἐστι* 6. *τὰ ἐκ* 7. *καὶ ἐξαλειφόντων* 10. *καὶ οἱ* 13. *καὶ εἰ* 13. *καὶ ἐάν* 26. *καὶ ἐν* 27. — *δὲ ἀπό* 5. *τό τε ἀργύριον* 24. *τῶν τε ὄντων* 25. *ἐπειδὰν δὲ ἀποδεδομένα* 30. — craseos unum exemplum est *τἄλλα* 6, elisionis *καθέκαστον* 22.[30]).

---

[30]) omisi enim, quod v. 14 exstat, *καθάπερ*, quia hoc unius vocabuli loco habendum est. neve desiderentur, si quae sunt in hoc titulo, *ν* paragogicae omissae exempla; nam hoc genus hiatus non ad crasim aut elisionem pertinet.

καὶ ἔτι 40, 12. καὶ ἐάν 13. καὶ ἐὰμμέν 23. καὶ οἱ 51. — τοῦ δὲ ἄλλου 9. μήτε ἀδικεῖν μ[ή]τε [ἀ]δ[ικεῖσθαι] 21. μήτε αὐτοί 37. τὰ δὲ ἄλλα 46. ἃ δὲ ὑπό 47. περὶ δὲ [Ἡγ]ησιπόλεως 52. — craseos nullum, elisionis unum est exemplum ὅτι δ' ἄν 41.

alia nonnulla collecta sunt a Weckleinio p. 49. sed opus non est me aut haec repetere aut plura addere, quia facile iam intellegitur, quid de toto hoc genere iudicandum sit, scripturae neglegentiam in eo multo plus valuisse quam pronuntiandi diligentiam. nam ipsa pronuntiatione vocales elidendi Atticos admodum cupidos fuisse eo vel certissimo argumento confirmatur, quod post tenuem literam explosivam sequente spiritu aspero semper non solum elisio scribendo exprimitur, sed etiam H prima litera vocabuli posterioris omittitur. unde apparet lapicidas Atticos elisionem, quam fere semper ita pronuntiabant, volgo eis tantum locis scriptura significasse, quibus illa mutationem aliquam consonantium finitimarum effecisset.

multo saepius quam crasi et elisione hiatus interposita ν paragogica evitatus est. de cuius natura et origine uberius disserere quoniam a proposito meo prorsus alienum fuit, nihil aliud egi, nisi ut exemplis quam possem plurimis collectis ostenderem, quanta inconstantia in usu huius literae fuisset. nam et saepe omissa est et posita non raro, ubi opus non erat, quin etiam bis intra versum ita, ut metro offectura fuerit, si re vera pronuntiata esset. versus dico hexametros hosce:

355: Κοι[φαγόρας μ' ἀνέθη]κεν Διὸς γλαυκώπιδι κούρῃ.
472, 1: Σῆμα τόδε Κύλων παίδοι(ν) ἐπέθηκεν θανό(ν)τοι(ν).

utroque loco ν pronuntiari non potuit; quam ob rem causa non est, cur omnibus ceteris locis, quibus ante consonantes posita est, eam pronuntiatam esse putemus. imo vero originem duxit a neglegentia illa lapicidarum, qui in fine certarum formarum ν paragogicam addere insueverant. cuius neglegentiae haec habes exempla:

ἔδοξεν τῇ βουλῇ aut ἔδοξεν τῷ δήμῳ 16, 6. 32A,1. 40, 3. 49, 5. 56a, 2. 58, 3. 60, 1. 61, 3. 68, 2. ν numquam deest in hac formula. — τοῖσι μύστησιν καὶ τοῖς ἐπόπτησιν καὶ τοῖς ἀκολούθοισιν καὶ ἄλλοισιν τοῖς 1B, 5 sqq. οἷσὶν γαλαθηνοῖσιν 4A, 14. ἐπρυτάνευεν Δι- 16, 7. Ἀθήνησιν γραφ- 28, 17. ἐστιν τοῖς 32A, 5. ἀποδῶσιν ζητήσαντες 11. χρήμασιν τοῖς B, 17. ἐπαγγέλλωσιν μ- 50a, 11. ἔχουσιν ταῖς 54, 6. ἀνδράσιν μηδέ 77, 10. ἔλαβεν καί 82, 3. ἀπέπεμψεν καί 4. εὐεργέτησεν τήν 10. ἔτεσιν τόκον 273f, 29. ἐπικρανίτισιν μῆκος 322a, 23. καθελοῦσιν τά 324a, 14. ἀνδράσιν τριάκοντα 325, 4. ἀνδράσιν τρισι 6. 8. 12.

non maiorem auctoritatem quam in his exemplis scriptura in eis habet, in quibus ν ante vocales omissa est: ἐγραμμάτευε, Ἀθηνοκλῆς 176, 5. ἐγραμμάτευε· ἀσπίδε 162, 17. ἐγραμμάτευε, Ἑλληνοταμίαις 273b, 26. — ἐν 121, 3. 123, 5. 124, 5. 126, 5. 127, 4. 135, 4. 143, 4. 144, 4. 166, 4. —, ἐπί 46, 2. 260A, 6. 273b, 5. 301, 6. 318A, 6. —, Εὐθύδικος 61, 4. —, Εὐκτήμων 62, 4. —, Εὐπείθης 32A, 2. —, ἦρχε 260A, 2. —, οἱ 117, 4. 141, 2. 153, 2. 157b, 3. —, Ὄνασος 38b, 2. — εἶπε· ἀποδοῦναι 32A, 2. εἶπε· ἐπαινέσαι 45, 7 sq. — ἦρχε· Ὑπέρβολος 46, 4. ἦρχε· Ἐρασινίδης 59, 5. — ξυνάρχουσι. ἐν 170, 5. ξυνάρχουσι, ἐπί 183e, 7. 273b, 38. ξυνάρχουσι, οἷς 125, 4. συνάρχουσι, ἑβδόμῃ, ὀγδόῃ, ἐνάτῃ κτλ. 189a, 4. 8. 9 etc. — Ἀγρυλῆσι οἰκοῦντι aut οἰκοῦντι 324a, 11. 20. 26. 27. Ἀλωπεκῆσι οἰκῶν a, 6. c, 42. 79. 6.

Πλυντηρίοισι Ἀθηναία 3, 9. τοῖσι Ἀρμοδίου 8, 5. ταμίασι, οἷς 170, 3. 4. 172, 2. ἐπιστάτησι, οἷς 301, 1. Ἀθήνησι αἱ 29, 7. πόλεσι ἤ 40, 43. ἀνδράσι ἤ 77, 11. — νενικήκασι Ὀλυμπια- 8, 16. ἁλῶσι Ἑστιαιᾶς 29, 10. ὦσι ἐπιτήδειοι 40, 11. ἀπαντήσωσι ἐς 40, 50. ἀποδιδῶσι ἐκπράττειν 79, 7. ἀποδημοῦσι(?) εὐεργετ- 81, 12. ἐστι ἀγαθός 56b, 3. —

non dubito, quin in omnibus his exemplis ν etsi non scripta tamen pronuntiata sit. nimia igitur est sedulitas, qua nonnulli in usum ν paragogicae, qualis apud vetustiores scriptores maximeque apud Homerum fuerit, inquisiverunt. nam in eleganti et exculto posteriorum aetatum genere di-

cendi illius literae aut scribendae aut omittendae rationem accuratissime discriptam et dignam esse, quam diligenter perscrutemur, non ignoro.

3. Iam cum ad assimulationem consonantium transeo, quae inter praepositiones et nomina et inter alia vocabula sententia arcte conexa fieri solet, vehementer vereor, ne molestus sim omnibus exemplis eius et factae et non factae enumerandis. sed fortasse ad inconstantiam lapicidarum illustrandam aliquantum possunt conferre, quae quo facilius cognosceretur, singula exempla utriusque generis inter se opposui.

et initium quidem feci ab ἐξ praepositione, quam etiamnunc vocabulis insequentibus ita accommodare solemus, ut ante consonantes ἐκ scribamus. veteres autem lapicidae, quamquam uno loco etiam haec regula neglecta est (*ἐξ Λέρου* 226, 20), ceteroquin multo accuratius volgarem pronuntiationem secuti sunt, cum κ ante literas aspiratas et σ in χ, ante medias literas et μ et liquidas in γ mutarent. exempla haec sunt: *ἐχϑητῶν* 31 B, 9. *ἐχφυλῆς* 31 A, 7. *ἐχΣαμίων* 56 b, 7. *ἐχΣάμου*[31]) 188, 20. 34. *ἐγΒυζαντίου* 40, 35. *ἐγΛέσβου* 170, 19. *ἐγΛίνδου* 239, 59. 256, 22. 259, 10 (cf. *ἐγλέξοντες* 38 g, 22. *ἐγ[λογῆς]* 38 g, 25). *ἐγΜυρίνης* 443, 1. κ nisi ante tenues nusquam scripta est. uno loco 322 a, 67 etiam ἕξ numerus ante π in ἕκ mutatus est: *μῆκος ἕκ ποδῶν*, quod vitio quadratarii factum esse Kirchhoffio non

---

[31]) novum quoddam assimulationis genus Weckleinius p. 48 id esse voluit, in quo ex κσ, κχ fierent γσ, γχ. affert enim *ἐγΣάμου* (C. i. Gr. 147 = C. i. A. 188) et *ἐγΧερρονήσου* (Eph. 3415 = C. i. A. 540). at altero loco scriptum est *ἐχΣάμου*, altero *ἐγΧερρον*, quod cur *ἐκ Χερρονήσου* potius quam *ἐν Χερρονήσῳ* interpretemur, nulla causa est. accedit posterioris aetatis exemplum Eph. 3587 (= C. i. A. II, 322) *ἐχΘετταλίας* et ex Cea inscriptione repetitum Eph. 3527 *ἐχφέρειν*. utroque loco neque in Ephemeride archaeologica γ scripta est et in ipso lapide χ literam exstare confirmatur recentioribus apographis Koehleri, quae ut ipse inspicerem per benignitatem eius mihi contigit, ergo de inaudita illa assimulatione cogitari non potest. — ceterum toto hoc catalogo exemplorum „ad volgarem pronuntiationem pertinentium“ Weckleinius nonnulla sibi indulsit, quae singulis locis adnotare longum fuit.

crediderim. imo vero ἓξ ποδῶν vocabula assimulatione parum usitata, sed per se non mira mutata sunt in ἓκ ποδῶν simili ratione eius, qua compositum adiectivum ἕκποδες (322a, 11) = μῆκος ἓξ ποδῶν ἔχοντες factum est.

multo maior est numerus exemplorum ad ἐν praepositionem pertinentium:

ἐλΛίνδῳ 237, 18. 262, 14.	ἐν Λίνδῳ 263a, 12. 264, 9.
ἐρΡόδῳ 262, 17. 263a, 15.	
ἐσΣάμῳ 188, 35.	
ἐσσανίδι 38c, 7.	
ἐσΣημαχιδῶν 274, 15.	
ἐσΣίγγῳ 446, 52.	
	ἐν Σερμυλίᾳ 446, 50.
	ἐν Σκαμβωνιδῶν 324a, 8. 19. c, 72. 73.
ἐσστήλῃ 103, 2.	ἐν στήλῃ 32A, 22. 36, 2. 44, 16. 93a, 5.
ἐστήλῃ 45, 16. 61, 7. 64b, 2.	
εἰστήλῃ 52a, 3.	
ἐμΒρέᾳ 31A, 28.	
ἐμΠειραιεῖ 277, 14.	
ἐμπόλει 1A, 28. 21, 9. 24a, 8. 27, 6. 31A, 18. 32A, 15. 21. 30. 36, 3. 41, 6. 52b, 22. 56a, 10. 59f, 29. 84, 8.	ἐν πόλει 45, 18. 87, 7. 322a, 1.
	ἐν πολέμῳ 463, 3.
ἐμΠοσειδίῳ 40, 28.	
ἐμΠοτειδαίᾳ 446, 40.	
ἐμπρομάχοις 442, 10.	
	ἐν Προποντίδι 230, 7b.
ἐμπρυτανείῳ 8, 4.	ἐν πρυτανείῳ 8, 13.
ἐμΠυθίου 2C, 20.	
ἐμΠύλῳ 446, 48. ?183d, 10.	
	ἐν Φοινίκῃ 433, 3.
ἐμΜελέτῃ 324a, 10. 12. 13. 27. 47. 54. c, 4. 3. 18. 37. 44. 70.	

ἐμΜυ[ρρινούττῃ] 274, 17.	
ἐγΓανι .... 274, 16.	
ἐγΚλαμαδο ... 56a, 5.	
ἐγκύκλῳ 322a, 41. 61. 67.	
	ἐν κήποις 273f, 12.
	ἐν Κολλυτῷ 324a, 7. 33. 40. b, 4. c, 74.
	ἐν Κο[λοφῶνι?] 23b, 4.
	ἐν Κυδαθηναίῳ 324a, 17. d, 10.
	ἐν Κυνοσάργει 273f, 19.
	ἐν Κύπρῳ 433, 2.
ἐγΧερρον[ήσῳ] 540, 3 sqq.	*ἐν Χερρονήσῳ* 258, 13.
ἐγΧ ..... 197, 11.	

de singulis nihil est quod addam, nisi quod singulare quoddam habemus productionis suppletoriae exemplum *εἰστήλῃ*. quo, quamquam nihil simile exstat, tamen veram pronuntiationem expressam esse putaverim. neque iniucunde *ἐσστήλῃ* transitum significat, qui ab *ἐνστ-* scriptura ad *ἐστ-* factus est.

sequuntur formae articuli: *τόν, τήν, τῶν.*

	τὴν λείαν 322a, 83.
	τὸν λίθινον 282, 5.
τὸλλόγον 32A, 28.	*τὸν λόγον* 129, 1. 141, 1.
τῶλλογιστῶν 32A, 9.	
	τὴν Ῥήνειαν 283, 11.
	τὴν σίτησιν 8, 7. 13.
	τὴν στήλην 24a, 7. 324c, 14.
	τῶν στρατιωτῶν 31A, 27.
τὴμβουλήν 36, 14. 55b, 6.	*τὴν βουλήν* 57b, 15. 52b, 9. 59, 32.
	τὴν βουλεύουσαν 36, 12.
	τὸν βωμόν 322a, 79. 324c, 20. 47. 64.
	τὸν παρά 324c, 19. 47.
	τὸν πάτριον 50b, 5.

τῶμπέντε 315, 15.	
	τὸν πέπλον 39a, 11.
τὸμπερί 61, 5.	
	τὸν πόδα 324c, 15.
τὸμπόλεμον 51, 10. 81, 4.	*τὸν πόλεμον* 38c, 17. 50a, 7.
τῶμπολεμίων 55a, 13.	
τὴμπόλιν 55c, 3.	*τὴν πόλιν* 15, 2.
τῶμπόλεων 14, 5. 38e, 5.	*τῶν πόλεων* 40, 44. 67, 6. 257, 50.
	τῶν π[ομπευόντων?] 28, 26.
	τὴν πρεσβείαν 41, 7.
	τὸν πρός 322a, 56. 63. 69. 324c, 65.
	τῶν πρός 324c, 35. 63. 47.
	τῶν προσιόντων 32A, 26.
	τὴν πρόστασιν 322a, 53.
τῶμπροτέρων 131, 3. 315, 7.	*τῶν προτέρων* 119, 3. 122, 4. 123, 4. 126, 4. 127, 3. 128, 4. 130, 3. 184 sq. B, 4. 7. 16. 194, 10.
τῶμ[πρυτάνεων] 37i, 27.	
τὸμπυθμένα 170, 6. 162, 6. 172, 6.	*τὸν πυθμένα* 165, 6.
	τὴν φιλίαν 52a, 2.
τὸμφόρον 37o, 47. 38e, 15. 54, 7. 258, 12. 16.	*τὸν φόρον* 38g, 22.
	τὴν μέν 322a, 40.
τὸμμεμισθωμένον 283, 23.	
τὴμμίσθωσιν 283, 18.	
τὴμΜυσίαν 37z, 6.	
τὸγγραμματέα 51, 9.	*τὸν γραμματέα* 20, 12. 59, 29.
τὴγγυναῖκα 324c, 21.	
	τὴν καμπύλην 324a, 4.
	τῶν κατά 324c, 35. 64.
	τῶν κιόνων 322a, 44. 324a, 15. c, 63. 47.

τῶν κορῶν 322 a, 86.
τὸν Κλεομήδεος 56 a, 5.
τὴν κρηπῖδα 322 a, 67.
τὸν χαλινόν 324 c, 16.
τῶν χαλκῶν 324 c, 1.
τῶν χρημάτων 32 A, 14. 38 c, 11.
τὸν χρόνον 1 B, 13.
τὴν χώραν 40, 21.
τὴν ξυμμαχίαν 33, 1.
τῶν ξυμμάχων 40, 42.

his exemplis subiunxi ea, in quibus priora vocabula in terminationes declinationis nominum *-ον*, *-ην*, *-ων*, alias exeunt.

	ἄλλην στήλην 31 A, 19.
	δεκάτην Παλλάδι 403, 2.
	ἕτερον παράδειγμα 324 c, 4.
	ὧν παρελάβομεν 184 A, 4. 5.
	νόμων παραλαβόντες 61, 6.
ὦμπερ 59, 30.	ὅνπερ ? 89, 7.
λήϊομπερίχρυσον 170, 10. 172, 9.	
	Ἀθηναίων πληθύοντι 57 b, 9.
	δυοῖν ποδοῖν 322 a, 38. 97.
	τριῶν ποδῶν 322 a, 65. 67. 74. 78.
τεττάρωμποδῶν 321, 9.	τεττάρων ποδῶν 322 a, 82.
	δεύτερον πρεσβείαν 57 b, 11.
	κεφάλαιον πρίσταις 324 a, 42.
	βουλὴν προβουλεύσασαν 59, 37.
	κάλλιστον προσ- 68, 9.
	μηδὲν προσηκέτω 40, 15.
	πυρῶν φορμοί 278.
	ἑτέρων μέγεθος 322 a, 29.
ἀκόντωμΜεθωναίων 40, 23.	
[Ἀθηναί]ωμ Μεθωναῖοι 40, 11.	
μισθούντωμμέν 56 a, 5.	
περιγενόμενομμέν 301, 10. 11.	
ἀθάνατομμε- 442, 1.	

multo pauciora sunt ea exempla, quae ex declinatione verborum repeti possunt:

στῆσαμπρόσθε 333, 3.	
	-νωσιν (?) μηδέ 94, 3.
	ἐπαγγέλλωσιν μ- 50a, 11.
	ποιεῖν καί 42b, 9.
	ἔλαβεν καί 82, 3.
	ἀπέπεμψεν καί 82, 4.

restant iam ea exempla, in quibus ν extrema litera adverbiorum, praepositionum, coniunctionum est. e quibus primo loco posui ἄν, ἐάν, ὅταν.

	ἂν βούληται 57b, 9.
ἄμβούλωνται 55b, 7.	ἂν βούλωνται 41, 11.
	ὅταν βούλωνται 43, 5.
	ὅταν περί 37p, 42. 38f, 8.
ὅταμπερ 28, 7. 15. 32A, 14. 55b, 7. 68, 7.	
	ἂν πλεῖστοι 64b, 12.
ἐάμπου 32A, 11.	
ἐάμπροσ- 55c, 4.	
	ἂν φαίνῃ 31A, 1.
	ὅταν φίλος 42a, 9.
	ἂν ψηφίσηται 41, 16.
ἐὰμμέν 40, 23.	
ἄμμή 51, 3.	ἂν μή 55d, 2.
ἐὰμμή 25b, 9. 31A, 25. 37a, 22. b, 29. p, 38. 40, 56. 61, 11. 91, 5.	ἐὰν μή 7, 6.
ἐὰμμ- 100, 9.	
ὅταμμ- 55a, 11.	
ἄγγράψηται 39, 3.	
	ὅταν κε[λεύωσι] 55c, 12.
	ὅταν χρῶνται 1B, 27.

sequuntur *μέν, πρίν, ξύν, -θεν* terminatio.

μὲμπόλις 442, 9.
μὲμψυχάς 442, 5.
μὲγχρυσᾶ 32 B, 27.

πρὶν παύεσθαι 57 b, 8.

πρὶμμέν 381.
ξὺμμέν 46, 6.
Ἀλωπεκῆθεμπρῶτος 29 q, 6.

[πρό]σθεν χρόνῳ 105, 2.

In hoc, quem modo transiluisti, catalogo componendo quamquam id egi, ut omnia exempla enumerarem, tamen aut nullum aut pauca fore, quae me fugerint, vix audeo sperare. sed cum in utramque partem aeque me peccasse veri simile sit, fortasse collectionis, quam institui, aliqui fructus esse potest, nimirum tantulus, quantulus in tali genere solet. nemo enim exempla utriusque rationis scribendi inter se collata oculis percurret, quin cognoscat summam fuisse in his rebus lapicidarum inconstantiam. nec tamen puto quemquam latere posse aliquanto certiorem consuetudinem, quae in nonnullis literis valuerit. nam labiales consonantes maiorem vim assimulandi habent quam gutturales, quod scribendi ratione facillime explicatur, si quidem *γ*, quam ante gutturales pro *ν* scribere Graeci insueverant, a natura literae nasalis longius abest quam *μ*. *ν* vero paragogicam assimulatam nusquam reperi, quod optime quadrat ad levem et quasi subditivam vim ac naturam huius literae.

Talia fere sunt, quae ex illo catalogo disci possunt. quae si laborem, quem ei conficiendo impertivi, parum aequiparant, certe eo magis digna sunt, per quae finem faciam toti huic, quae in tali genere esse debuit, *μικρολογίᾳ*. restant sane nonnulla, quae de declinatione nominum et verborum et de totius dialecti Atticae natura dicenda mihi proposueram.

CONSPECTUS.

